

Den profesjonelles Janus ansikt

**- en fenomenologisk/hermeneutisk undersøkelse av maktaspektet i
relasjonen mellom barnevernsarbeider og klient**

Unni Nygaard

**Lvert som masteroppgave i Familieterapi og systemisk praksis ved Diakonhjemmets
høgskole oktober 2008**

TAKK

Først og fremst må jeg takke mine ansatte som sa seg villige til å dele sine opplevelser og erfaringer med meg. Mange ville sagt at de er modige, men jeg vil heller fremheve deres integritet, faglighet og refleksjonsevne. Uten dem hadde dette prosjektet ikke latt seg gjennomføre.

En stor takk til Anne Hedvig Vedeler og Eva Johannessen som inspirerte meg til å fortsette når usikkerheten var på vei til å ta overhånd.

Takk også til Magdalene Thomessen som stilte opp som veileder midt i skriveprosessen. Hennes vennlighet, åpenhet og kloke veiledning har vært til stor støtte og inspirasjon.

Takk til Ellen Falck som i mitt fravær har ledet avdelingen på den mest ansvarsfulle måte.

Til slutt – takk til min gode venninne Torunn Støren, som ble med meg til Frankrike og som bidro til at rammen rundt skrivprosessen ble til en gjensidig intellektuell, sosial og gastronomisk nytelse!

Unni Nygaard

Oslo, 17.10.2008

SAMMENDRAG

Forfatter: Unni Nygaard

Tittel: Den profesjonelles Janus ansikt - en fenomenologisk/hermeneutisk undersøkelse av maktaspektet i relasjonen mellom barnevernsarbeider og klient.

Veileder: Magdalene Thomassen

Problemstillingen i dette prosjektet har vært å undersøke hvilken opplevelse barnevernsarbeidere har av hvordan maktaspektet påvirker det relasjonelle forholdet til klienten. Litteratur og forskning innenfor psykoterapi og sosialt arbeid vektlegger den betydningen relasjonen mellom sosialarbeider og klient har for utfallet av behandlingen. Dette vil måtte ha betydning for den profesjonelles yrkesutøvelse i en barnevernskontekst hvor kontrollaspektet ligger implisitt i barnevernets mandat. Følgende delspørsmål er formulert: På hvilken måte påvirker maktaspektet barnevernsarbeiderens handlinger i utrednings- og endringsarbeidet? Hvordan virker maktforholdet i relasjonen inn på den profesjonelles selvforståelse? Formålet er å oppnå en større forståelse for hvordan barnevernsarbeiderens egne opplevelser og erfaringer kan være med på å forme den profesjonelles relasjonskompetanse.

Jeg har intervjuet fire barnevernsarbeidere som er ansatt ved en familieavdeling for sped- og småbarnsfamilier innenfor barnevernet. Interpretative phenomenological analysis (IPA) er brukt som analysemetode. Analysen førte frem til tre hovedtemaer: 1. *En relasjon preget av makt og tillit*. 2. *En relasjon rammet inn av fysisk nærhet* og 3. *En relasjon i møte med motstand*. Temaene er drøftet med utgangspunkt i ulike teoretiske og verdimeslige perspektiver på relasjon og relasjonsutvikling.

Av undersøkelsen går det frem at barnevernsarbeiderne opplever at maktaspektet i relasjonen på ulike måter både øker og snevrer inn handlingsrommet, samt påvirker deres selvforståelse. Dette henger sammen med den dobbeltrollen de forvalter som hjelper og kontrollør. Av analysen og drøftingen av materialet kommer det også frem at de ansatte har en høy etisk bevissthet knyttet til sin posisjon og rolle. Barnevernsarbeideren opplever et ubehag i forhold til maktaspektet i relasjonen. Ubehaget må etter mitt syn inngå som en del av den profesjonelles selvforståelse. På den måten kan man opprettholde en høy grad av etisk bevissthet i yrkesutøvelsen og samtidig bidra til at de dilemmaene som det å utøve makt medfører, settes på dagsorden både i det daglige arbeidet og i fagmiljøet for øvrig.

INNHold

1.0 INNLEDNING.....	1
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	1
1.2 Problemstillinger.....	3
1.3 Begrepsavklaringer.....	3
1.4 Gangen i oppgaven.....	5
2.0 TEORETISK OG VERDIMESSIG FORFORSTÅELSE.....	6
2.1 Systemteori og relasjon.....	6
2.2 Sosialkonstruktivisme og relasjon.....	8
2.3 Selvutviklingsmodell og relasjon.....	9
2.4 Dialektikk og relasjon.....	10
2.5 Objektivisering og relasjon.....	11
2.6 Rammevilkår og relasjon.....	12
2.7 Etikk og relasjon.....	13
2.8 Forskning og litteratur.....	14
3.0 METODE OG FORSKNINGSDESIGN.....	18
3.1 Forskningsteoretisk ståsted.....	18
3.2 En fenomenologisk-hermeneutisk forståelsesramme.....	18
3.3 Valg av forskningsdesign.....	20
3.4 Gjennomføring av studiet.....	21
3.5 Utforming av intervjuguiden.....	21
3.6 Utvalget.....	22
3.7 Gjennomføring av intervjuet.....	23
3.8 Transkribering.....	24
3.9 Å forske på eget felt.....	25
3.10 Å arbeide med egen forforståelse.....	26
3.11 Etske hensyn.....	27
3.12 Validitet og reliabilitet.....	28
4.0 ANALYSE.....	28
4.1 Del analyse.....	29

4.2 Foreløpige temaer.....	29
4.3 Endelige temaer.....	30
5.0 PRESENTASJON AV TEMAENE.....	31
5.1 En relasjon preget av makt og tillit.....	32
5.1.1 Makt til å definere.....	33
5.1.2 Makt gir handlings, -og endringsrom.....	34
5.1.3 Tillit til fagkunnskap og medmenneskelighet.....	36
5.2 En relasjon rammet inn av fysisk nærhet.....	37
5.2.1 Tett på klientens hverdagsliv.....	37
5.2.2 Bevisst på rolle.....	39
5.2.3 Forbehold i relasjonen.....	40
5.3 En relasjon i møte med motstand.....	42
5.3.1 Når motstand snevrer inn handlingsrommet.....	42
5.3.2 Opplevelse av ubehag.....	44
5.4 Oppsummering av temaene.....	45
6.0 DRØFTING AV TEMAENE.....	45
6.1 En relasjon preget av makt og tillit.....	46
6.1.1 Forbeholden tillit.....	47
6.1.2 Makt.....	49
6.1.3 Sammenfatning.....	52
6.2 En relasjon rammet inn av fysisk nærhet.....	53
6.2.1 Hverdagsliv og rolle.....	54
6.2.2 Forbeholden relasjon.....	56
6.2.3 Sammenfatning.....	59
6.3 En relasjon i møte med motstand.....	60
6.3.1 Motstand og Motmakt.....	60
6.3.2 Ubegag.....	62
6.3.3 Sammenfatning.....	64
7.0 AVSLUTNING.....	64
7.1 Oppsummering i forhold til studiets problemstilling.....	64
7.2 Oppsummering i forhold til studiets formål.....	68

8.0 ERFARINGER FRA FORSKER- OG SKRIVEPROSESSEN I FORHOLD TIL EGEN ROLLE.....	69
---	----

LITTERATURLISTE.....	71
----------------------	----

VEDLEGG

1.0 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Barnevernet vil helst fremstille seg som en hjelper og ikke som en maktutøver. Hva gjør maktutøvelse med en profesjon?

Sosialantropologen Nicole Hennem stilte dette spørsmålet i sitt innlegg på NOVAs barnevernseminar i september 2007. Hun hevdet videre at *ingen ønsker å identifisere seg med maktutøvelse, og at barnevernet først og fremst ser på seg selv som en hjelpende instans*. Selv om påstanden er betimelig og viktig, kunne jeg som deltaker på seminaret og selv ansatt innenfor barnevernet, allikevel ikke entydig identifisere meg med påstanden. Gjennom mitt arbeid på en av barnevernets familieavdelinger, reflekterer jeg ofte over barnevernets maktbruk, og på hvilken måte forholdet mellom makt og hjelp kommer til uttrykk i mitt arbeid med utsatte spedbarnsfamilier. Dette er et tema som diskuteres med jevne mellomrom på avdelingen. Jeg har også kjent på et ubehag i forhold til det å både være hjelper og maktutøver. Ubegrepet er slik jeg opplever det, knyttet til en bevissthet om min profesjons implisitte dobbeltrolle.

Begrepet *Janusansiktet* etter guddommen Janus, brukes billedlig om sak eller person som viser seg fra to forskjellige sider (Wikipedia). Barnevernsarbeiderens funksjon er tosidig idet vi både har en hjelpefunksjon og en kontrollfunksjon. Med utgangspunkt i egen ubehagsfølelse ble jeg derfor opptatt av spørsmålet: *Hvordan er det å være Janus? Hvordan oppleves det for den profesjonelle å utøve makt når selvforståelsen i følge ovennevnte innlegg kan se ut til å være knyttet mer opp til hjelperollen enn rollen som maktutøver?*

Spørsmålet er interessant med tanke på den vekt som forskning og litteratur innenfor psykoterapi og sosialt arbeid legger på det relasjonelle forholdet mellom profesjonell og klient. Det å oppnå en god relasjon til sine klienter kan synes problematisk innenfor en kontekst preget av makt og kontroll. Forskning innenfor psykoterapi viser entydig at kvaliteten av det relasjonelle forholdet som oppstår mellom klient og terapeut har betydning for utfallet av behandlingen (Holland 2002, Lambert & Bergin 1994, Duncan & Miller 1999). Tilsvarende ser vi innenfor forskning på relasjon innenfor barnevernsarbeid (Maiter et.al. 2006) og sosialt arbeid (Uggerhøy 1994, Bernler,

Johnson & Skårer 1993). I litteratur og forskning innenfor sosialt arbeid og barnevernsarbeid er man også opptatt av hvordan elementer av makt og kontroll påvirker den profesjonelles yrkesutøvelse (Aamodt 1997, Jørgensen, 2001, Skau 2006, Erstad, 2006).

Maktutøvelsen finner sted i samhandlingen mellom profesjonell og klient, og vil slik jeg ser det påvirke det relasjonelle forholdet mellom dem. Krøyer (2007:195) formulerer det slik: *Uden relationer, ingen subjekter. Og samtidig ingen relationer uden magt.* Mitt utgangspunkt er derfor at makt er et relasjonelt fenomen som utspiller seg innenfor en gitt ramme eller kontekst.

Kontekst for min undersøkelse er en familieavdeling innenfor spedbarnsfeltet i barnevernet. Målgruppen er spedbarnsfamilier som er henvist fra lokal barneverntjeneste. Plasseringene er hjemlet i Lov om Barneverntjenester. Mandatene fra barneverntjenesten er utredning av barna og samspillet, foreldrenes omsorgskompetanse og råd og veiledning knyttet til deres omsorgsutøvelse.

Barnevernsarbeidere har derfor både hva en kan kalle en normativ posisjon og en terapeutisk posisjon. Den normative posisjonen går i korte trekk ut på å undersøke om omsorgsbetingelsene er tilfredsstillende eller om man ved hjelp av barnevernets sanksjons muligheter må sørge for at barnets omsorgsbetingelser forbedres. Den terapeutiske posisjonen går ut på å utvikle en relasjonell forbindelse med familiene som kan stimulere til samarbeid for på den måten å bidra til økt mestring i foreldre rollen. Dette fordrer hos den profesjonelle en yrkeskompetanse som både består av et handlingsrepertoar og relasjonelle ferdigheter. Røkestad & Hansen (2006) kaller dette relasjonskompetanse.

Daniel Stern (2004) som med sin selvutviklingsmodell og fokus på moderskapets utviklingsbetingelser, understreker betydningen av det relasjonelle forholdet mellom profesjonell og klient. Hans vektlegging av dette forholdet utgjør det teoretiske utgangspunktet for det som omhandler det terapeutiske arbeidet på familieavdelingen. Han hevder at kvaliteten på den relasjonen som oppstår mellom profesjonell og klient er særlig avgjørende for hvordan man skal lykkes i å komme i en utviklingsfremmende posisjon til klienten. Hans begrep *The Motherhood Constellation* (ibid.) refererer til den nye *mentale organiseringen* som oppstår når en kvinne er gravid eller nettopp blitt mor:

”It differs from other mental organizations in altering the mothers sensibilities, fantasies, action tendencies, preferences, life priorities, mental engagement with her own mother and basic fears” (Stern 2004:31)

Han hevder videre at denne *transformasjonen* fordrer en terapeutisk posisjon preget av det han kaller *mothering*, dvs. en omsorg og innlevelse i morens situasjon som utelukkende har fokus på kvinnens ve og vel (ibid.).

Denne tilnærmingen kan synes uforenelig med å inneha en normativ posisjon hvor man som profesjonell er satt til å vurdere og korrigere. Samtidig er det nettopp disse to posisjonene man som profesjonell innenfor en barneverns kontekst er satt til å forvalte. Jeg vil i foreliggende oppgave ikke ha nevneverdig fokus på diskusjonen om dette lar seg forene. Det er allikevel nødvendig å klargjøre at mitt standpunkt er at det er mulig under visse betingelser. Mitt hovedfokus i dette prosjektet er knyttet til hvordan den profesjonelle opplever å være *Janus* i det relasjonelle forholdet til klienten. Formålet er å oppnå en større forståelse for hvordan barnevernsarbeiderens egne opplevelser og erfaringer i samhandlingen med klienten kan være med på å forme den profesjonelles relasjonskompetanse. Følgende problemstilling og delspørsmål er formulert:

1.2 Problemstilling

Hvilken opplevelse har barnevernsarbeideren av hvordan makt aspektet påvirker det relasjonelle forholdet til klienten?

Delspørsmål

1. På hvilken måte påvirker maktaspektet barnevernsarbeiderens handlingsrom i utrednings - og endringsarbeidet?
2. Hvordan virker maktforholdet i relasjonen inn på barnevernsarbeiderens selvforståelse?

1.3 Begrepsavklaringer

Jeg kommer i fremstillingen til å bruke begrepene *klient* og *profesjonell*. Mennesker som kommer i kontakt med barnevernet har få valgmuligheter og liten innflytelse på de tjenester som de blir tilbudt. Jeg synes derfor begrepet klient er mer dekkende enn for eksempel *bruker*

som er en betegnelse mange innenfor sosial- og helsesektoren velger å benytte. Brukere av en tjeneste har slik jeg oppfatter begrepet flere handlingsalternativ å velge mellom.

Profesjonell

Betegnelsen profesjonell er valgt for å beskrive en person som har tilegnet seg en bestemt fagkompetanse, og som er sosialisert til de verdiene og regler for adferd som kjennetegner en bestemt yrkesgruppe (Røkenes & Hansen 2006:223).

I foreliggende sammenheng gjelder denne definisjonen for barnevernsarbeidere på en familieavdeling innenfor barnevernet.

Profesjonell relasjon.

Selve begrepet *relasjon* kommer av det latinske *relatio* som betyr forbindelse eller forhold mellom noe eller noen (Eide & Eide 2007). Helen Perlmann beskriver relasjon som et forhold der to personer som har felles interesser, langsiktige eller kortsiktige, samhandler med hverandre. Hun vektlegger i tillegg det emosjonelle aspektet når hun beskriver en relasjon (Aamodt 1997). Med utgangspunkt i den definisjonen velger jeg å lage et skille mellom det som omhandler nære relasjoner av privat karakter og det som betegner en relasjon mellom en profesjonell og en klient. Betegnelsen profesjonell relasjon er derfor ment å betegne et asymmetrisk forhold der man samhandler om en sak, og der den ene parten forholder seg til den andre som profesjonell yrkesutøver (ibid.)

Makt i den profesjonelle relasjonen.

Mitt utgangspunkt når jeg skal se på makt i profesjonelle relasjoner, er at forhold mellom mennesker alltid er preget av makt og avhengighet. Fredrik Engelstad (2005:31) uttrykker det slik:

Makten er med som et underliggende premiss i mellommenneskelige forhold. Å gå inn i et forhold til andre mennesker er å leve farlig fordi vi må gi noe av oss selv for å opprette og opprettholde forholdet.

Samtidig er det slik at hjelpeapparatets makt hviler på et økonomisk, juridisk, kulturelt og ideologisk fundament (Skau 2007). Det vil si at som profesjonelle er vi del av et normativt system, hvor vi handler i tråd med de forventninger som ligger i dette systemet. I tillegg har vi kontroll over ressurser.

Et annet begrep knyttet til makt i den profesjonelle relasjonen er definisjonsmakt (Røkenes & Hansen 2006) . Som profesjonelle er vi i en posisjon hvor vi kan definere klientenes opplevelser og fortolke det som vi får kjennskap til ut fra de kunnskapene og begrepene vi rår over.

Selve makt begrepet er gitt ulike definisjoner: Laila Granli Aamodt (1997:129) viser til den klassiske definisjonen til Max Weber:

Et eller flere menneskers sjanse til å sette gjennom sin egen vilje i det sosiale samkvem, og det selv om andre deltakere i det kollektive liv skulle gjøre motstand.

Maktutøvelsen ligger der altså som en mulighet selv om den ikke brukes, og det i seg selv vil være med på å gi innhold til en relasjon. Fredrik Engelstad (2001) nyanserer denne definisjonen og analyserer makt ut i fra tre komponenter; relasjon, intensjonalitet og årsakssammenheng. Det vil si at utøvelse av makt foreligger når en person får en annen person til å gjøre noe han ellers ikke ville ha gjort. Engelstads analyse peker på at det må foreligge en relasjon, og i denne sammenhengen har jeg altså valgt å bruke begrepet *profesjonell relasjon*.

1.4 Gangen i oppgaven

Oppgavens første del omhandler det teoretiske – og verdimessige ståsted for studiet. Det redegjøres også for et utvalg av tidligere forskning og litteratur på området.

Fremstillingen er ment å reflektere min forforståelse i forhold til oppgavens tema og problemstilling. I andre del presenteres forskningsteoretisk ståsted, forståelsesramme og valg av metode. Det blir gitt en utførlig redegjørelse for hele forskningsprosessen herunder analyse av foreliggende materiale. Min posisjon som både leder og forsker i eget felt blir omtalt særskilt.

Siste del består av en presentasjon av resultatene (temaene) fra analysen og drøfting av disse i lys av teori og problemstilling. Jeg har valgt å dele denne fremstillingen slik at drøftingen blir presentert i et eget kapittel. Oppgaven avsluttes med en oppsummering og konklusjon i forhold til studiets problemstilling og formål. Helt til slutt reflekterer jeg over de erfaringene jeg har gjort meg i forsker - og skriveprosessen knyttet til egen rolle.

2.0 TEORETISK OG VERDIMESSIG FORFORSTÅELSE

Jeg vil i denne delen presentere noen for meg relevante utdrag fra ideer, tanker og teorier som kan medvirke til å gi dypere mening og forståelse når jeg senere skal analysere og drøfte hvordan den profesjonelle opplever at makt påvirker relasjonen mellom seg og klienten. Intensjonen er å reflektere den enkelte teoretikers forestillinger om temaet relasjon og makt for å synliggjøre både mangfold, kompleksitet og skjæringspunkter. Fremstillingen av teoridelen er derfor bevisst gitt en refererende form slik at tekstene i denne omgang i all hovedsak blir stående for seg selv.

Drøftingen av de ulike teoriene vil senere bli knyttet til temaene og problemstillingen. Andre utdrag fra de foreliggende teorier, samt enkelte bidrag fra andre teoretikere vil bli trukket inn i drøftingskapittelet når disse er egnet til ytterligere å belyse resultatene fra materialet.

Teoriene er hentet fra henholdsvis systemisk og sosialkonstruktivistisk tenkning, selvutviklings,- og intersubjektivitetsteori, samt dialektisk relasjonsforståelse. Jeg vil også presentere noen filosofiske og etiske betraktninger rundt relasjonen mellom klient og profesjonell slik det gjøres rede for av filosofer innenfor fenomenologisk etikk og filosofi (for nærmere redegjørelse av fenomenologien se punkt 3.2).

2.2 Systemteori og relasjon

Systemteori og systemisk tenking angir en teoretisk ramme for hvordan man kan forstå menneskers samhandling med hverandre. Systemisk tenking legger først og fremst vekt på å forstå adferd relasjonelt . Den har sin bakgrunn i generell systemteori slik den ble utviklet av Von Bertalanffy og Gregory Bateson og senere sosialkonstruktivister som Kenneth Gergen og Michel Foucault (Røkenes & Hansen 2006). Tenkningen tar utgangspunkt i at mennesket ses som en del av ulike sosiale systemer hvor man ivaretar ulike roller og funksjoner. Systemet er en helhet som fungerer gjennom den gjensidige avhengigheten det er mellom delene. Dette kjennetegner det en innenfor denne forståelsesrammen omtaler som sirkulær tenkning; noe er årsak og virkning samtidig (ibid.).

Jeg vil i denne sammenhengen gjøre rede for relasjonsbegrepet med bakgrunn i relasjonell kommunikasjonsteori slik det ble utviklet av antropologen Gregory Bateson (1904-80).

Relasjonell kommunikasjonsteori bygger på antagelsen at kommunikasjon mellom mennesker

tjener til å etablere og forandre relasjoner, mens relasjonen bestemmer måten kommunikasjonen foregår på (Eide & Eide 2007). Han utviklet ideen om symmetriske og komplementære relasjoner som siden ble supplert og nyansert av Watzlawick m.fl. (ibid.). Dette er begreper som kan være nyttige for å beskrive og analysere relasjonen mellom en profesjonell og en klient og som på en teoretisk måte kan tydeliggjøre det ulike maktforholdet mellom klient og profesjonell. Bateson selv ville imidlertid ikke bruke ordet makt i denne sammenheng. Han avviste ideen om makt og så på makt som en lineær ide som ikke hadde noen plass i en analyse av systemiske forhold (Lundeby 1998). Maktideen er i følge Batesons resonnement kun en måte å punktuere* verden på.

En symmetrisk relasjon beskriver et forhold hvor partene er like og hvor man opplever likhet. Samspillet er preget av at man utveksler samme type adferd. Symmetriske relasjoner er sårbare for forskjeller. Når det oppstår spenninger i slike relasjoner, kan man ha en tendens til å punktuere på egenskaper hos hverandre og ikke samspillsmønstre. Mange maktkamper kan analyseres og forstås i lys av at partene ikke godtar forskjeller og vil ha en symmetrisk relasjon (Røkenes & Hansen 2006).

En komplementær relasjon er et forhold basert på forskjeller og hvor partene utfyller hverandre. De er varierende grad av asymmetri avhengig av partens posisjoner. Personer i slike relasjoner har ulike funksjoner og roller hvor to posisjoner er mulig. Watzlawick beskriver dette som "one-up" og "one-down" (Eide og Eide 2007). Forholdet mellom klient og helper illustrerer disse posisjonene ved at for eksempel helperen har mer makt enn klienten og klienten underkaster seg denne makten.

Komplementære forhold er sårbare når det punktueres på likhet. Et eksempel på dette er når en klient ønsker å dele felles opplevelser og hvor den profesjonelle ønsker å holde avstand.

Symmetri og komplementaritet eksisterer normalt side om side. Man kan si det er økt symmetri i forholdet når klient og profesjonell deler felles personlige erfaringer og opplevelser. Et i utgangspunktet komplementært forhold kan derfor ha ulike grader av symmetri.

*Punktuering innenfor systemisk tenkning, henviser til at man fastholder visse elementer i en samhandlingssekvens som årsaker til det som skjer (Schibbye 2002).

2.3 Sosialkonstruktivisme og relasjon

Den franske teoretiker Michel Foucault (1926-84) er en viktig bidragsyter til hvordan man kan forstå relasjoner i et sosialkonstruktivistisk perspektiv. Relasjoner forstås her som den sosiale og språklige sammenheng hvor vår subjektivitet dannes (Krøyer 2007). Det innebærer at opplevelsen av hvem vi er og hvorfor, må ses på som et produkt av den måte vi inngår i våre omgivelser på. Slik sett kan man si at vår selvforståelse er en sosial konstruksjon som ikke er fastlagt som noe endelig men som er i stadig utvikling og forandring avhengig av den sosiale sammenheng vi er en del av.

I tillegg er særlig Foucaults forståelse av forholdet mellom makt og viten sentral innenfor sosialkonstruktivismen (ibid.). Foucault avviste som Bateson en lineær ide om makt, men i motsetning til Bateson som ikke forholdt seg til makt som fenomen overhode, så Foucault på makt som noe som alltid er gjensidig tilstede i en relasjon. Maktbegrepet er for Foucault ideologisk nøytralt. For ham er det mer interessant å se på effektene av makt innenfor de sosiale sammenhenger den opptrer (Lundby 1998).

Diskurs er et sentralt begrep for Foucault. Diskurser blir skapt i språket og i en sosial sammenheng. Makt og diskurs er to sider av samme sak. Krøyer (2007:117) formulerer det slik:

Magtutøvelse er mulig, fordi både den eller de der udøver makt og den eller de der underkaster seg maktutøvelsen, aktivt bidrager til opprettholdelsen av den eller de diskurser som gjør en given magtutøvelse tænkkelig og mulig. Magt og diskurs er således to sider av samme sag, idet magt er definisjonsmakt, altså magt til at definere, hva der gjelder som sant.

Innenfor barnevernsfeltet kan man si at den profesjonelle og klienten opprettholder en diskurs om makt i barnevernet ved at de begge underkaster seg barnevernets og samfunnets definisjon av hva som inngår i barnevernets praksis. Et interessant spørsmål blir hva når diskursen ikke er kjent eller deles av aktørene? Lundby (1998) viser til Foucault som sier at fordi makt oppfattes som relasjonell, vil det alltid forekomme motstand eller motmakt. Dette vil jeg komme nærmere inn på i drøftingsdelen.

2.4 Sterns selvutviklingsmodell og relasjon

Familieavdelingens faglige ståsted i forhold til betydningen av relasjonen mellom klient og profesjonell, er som nevnt innledningsvis fundamentert i hans begrep *The Motherhood Constellation* (Stern 2004). Hva er så det teoretiske grunnlaget for Sterns vektlegging av det relasjonelle forholdet i arbeidet med nybakte foreldre? Teorien som han velger å kalle en modell, har hentet sitt vesentlige bidrag fra spedbarnsforskningen. Sterns hovedanliggende er å vise hvilken betydning den emosjonelle dialogen mellom barnet og omsorgsgiver har for selvutvikling og selvidentitet. Han legger særlig vekt på det intersubjektive* samspillet og på omsorgspersonenes evne til å tone seg følelsesmessig inn på barnet (Stern 1985).

Sterns selvutviklingsmodell har således relevans for den profesjonelles emosjonelle samhandling med klienter, og i særlig grad samhandling med nybakte mødre hvor ”sårbarheten er stor og åpenhet for endring og utvikling større” (Lindgren & Haug 2007). Den profesjonelles evne til å tone seg følelsesmessig inn på klienten vil ha betydning for å kunne ”være der den andre er”. Samtidig er det en modell som formidler en optimisme i forhold til nettopp muligheten for endring og utvikling. Stern hevder nemlig at selvutvikling og selvopplevelse ikke foregår i faser slik som vi kjenner fra psykodynamisk teori, men i det han velger å kalle domener.

Aamodt (2005) oppsummerer Sterns fem selvområder eller domener slik: *Det gryende selvet* handler om organisering og sammenheng rent sansemessig. Opplevelsen av et gryende selv danner grunnlaget for opplevelsen av det andre domenet; *kjerneselvet*: Barnet opplever å være en helhet og begynner å internalisere interaksjonserfaringer. *Det subjektive selvet* handler først om fremst om at barnet opplever å være et eget subjekt og på den måten gjør intersubjektivitet mulig. *Det verbale og narrative selvområde* gjør det mulig for barnet å dele en felles verden samtidig som språket gir mulighet for å fortelle om seg selv og til selvrefleksjon.

Selvopplevelse er i følge Stern i utvikling i samspill med andre gjennom hele livet (Stern 1985). Slik sett er det også interessant å se på den profesjonelles selvforståelse i lys av denne modellen.

*Intersubjektivitet er i følge Schibbye : ”en evne i individet og som et domene av relaterthet mellom individer”. Med andre ord; begge parter må evne å ta den andres perspektiv og dele den andres opplevelse (Schibbye 2002).

2.5 Dialektikk og relasjon

En teori som er influert av Sterns selvutviklingsmodell er det som Schibbye (2002) omtaler som den *dialektiske relasjonsteori*. Denne teorien tar utgangspunkt i begreper fra psykodynamisk teori, tilknytningsteori, systemteori, samt dialektisk tankegods. Jeg vil her fokusere på to begreper innenfor denne teorien da de synes relevante for å analysere den profesjonelles opplevelse av relasjonen til klienten; *selvavgrensning/selvrefleksivitet og reifisering*.

I dialektisk relasjonsteori forstås selv- og relasjonsutvikling i lys av det dialektiske forholdet mellom tilknytning og avgrensning (Schibbye 2002). Disse fenomenene representerer begge grunnleggende behov idet mennesket har behov for nærhet og ivaretagelse samtidig som det har behov for autonomi og distanse (ibid.).

I profesjonelle relasjoner vil det i lys av denne tenkningen være elementer av det å ”avgrense seg” og ”tilknytte seg” med det ubehaget avvisning og avhengighet vil kunne medføre.

Schibbyes begrep *selvavgrensning* viser til individets evne til å skille mellom egne og andres opplevelser, synspunkter og behov (Schibbye 2002). Dette begrepet henger sammen med *selvrefleksivitet*. Selvrefleksivitet betegner individets mulighet til å stille seg utenfor seg selv og betrakte seg selv (ibid). Dialektisk sett innebærer dette selvavgrensning fordi det å ha innblikk i egne opplevelser, ønsker og behov henger sammen med å kunne avgrense disse fra andres behov. Slik sett er empati en viktig forutsetning for selvrefleksivitet, da det er en forutsetning at man kan ta den andres perspektiv for å kunne skille ut sitt eget.

I tråd med det dialektiske perspektivet kan i følge Schibbye en relasjon som er preget av *uavgrensethet* føre til at man blir usikre på hva som er egne opplevelser og hva som er andres. Partene øker derved sin sårbarhet for andre menneskers reaksjoner.

Reifisering er et begrep som henger nøye sammen med punktuering. Schibbye (2002) henviser til dette begrepet når hun beskriver et subjekt-objekt forhold. Bak subjekt-objekt forholdet ligger den oppfattelse at objektet (den andre) dannes og utvikles gjennom ytre påvirkninger. I denne sammenhengen vil dette for eksempel kunne gjelde råd-, veilednings- og utredningsarbeid hvor man unnlater å ta høyde for egne bidrag i samhandlingen med klienten. Man kan da ende opp med å definere klienten som et objekt ”der ute”. Schibbye påpeker reifiseringens ubehag når hun sier at idet individet defineres frarøves man sin egen

opplevelse av virkeligheten (ibid.). Ut fra et dialektisk perspektiv vil det kunne oppleves som tilsvarende ubehagelig for den profesjonelle å bli definert av klienten. Dette vil jeg diskutere nærmere i drøftingsdelen.

2.6 Objektivisering og relasjon

Filosofen Hans Skjervheim (1926-99) utga i 1957 essayet *Deltakar og Tilskodar*. I essayet rettet han skarp kritikk mot de på den tiden rådende positivistiske tankegangene innenfor samfunnsfagene. Skjervheims hovedanliggende er at menneskelig samhandling foregår i språket, og at språket således er en viktig kilde til utviklingen av fellesskap og gjensidig forståelse:

Det er språket som gjer at vi har en sams verd; forstår vi ikke språket til hverandre, lever vi i kvar vår verd, utan anna enn overfladisk kontakt (Skjervheim 1996:71)

Hvordan vi møter hverandre i språket blir viktig for Skjervheim. I essayet redegjør han for dette gjennom det han kaller en tre-leddet relasjon i motsetning til en to-leddet relasjon (ibid.). I en tre-leddet relasjon som består av meg, den andre og det Skjervheim kaller *sakstilhøve*, engasjerer vi oss om et felles anliggende, en felles sak. Men man kan i følge Skjervheim ta en helt annen innstilling og ikke bry seg om sakstilhøve det refereres til og således gjøre saken og den andre til et faktum:

Eg i relasjon til mitt sakstilhøve, faktum, som er den andre i relasjon til sitt sakstilhøve (ibid.:71)

Slik står vi overfor en to-leddet relasjon. I dette ligger det en fare for det Skjervheim kaller objektivisering; vi oppfatter den andre som et faktum (ibid.). Siden den profesjonelle relasjonen er asymmetrisk, vil vi kunne være i en posisjon hvor vi objektiviserer den andre. Skjervheim (ibid.:75) er nådeløs når han hevder:

Ved å objektivere den andre går ein til åttak på den andre sin fridom. Ein gjer den andre til eit faktum, ein ting i sin verd. På den måten kan ein skaffa seg herredøme over den andre.

I følge Skjervheim objektiviserer vi når den andre gjør eller sier noe vi ikke forstår. Skal vi følge hans resonnement vil vi som profesjonelle selv kunne bli objektivert når klienten ikke

forstår eller aksepterer våre intervensjoner og hensikter. Ubehaget dette kan medføre vil bli diskutert nærmere i drøftingsdelen.

Det finnes imidlertid grenser for hva ein kan objektivere. Ein kan prinsipielt ikke objektivere seg sjølv. Eg kan rett nok sjå på meg sjølv som eit faktum, men det inngår ikkje i dette faktum som eg ser eller konstaterer, at eg ser og konstaterer (ibid.:73).

Med andre ord; det at jeg vet at jeg konstaterer skjer i refleksjonens lys, ikke her og nå. Skjerveheim kaller dette *det transcendentale ego*, og det er nettopp i dette egoet at man må søke etter menneskets frihet (ibid.).

2.7 Rammevilkår og relasjon

Aamodt peker på betydningen av konteksten for sosialt arbeid og hvordan denne påvirker både relasjon og kommunikasjon (Aamodt 1997). I sin analyse av dette forholdet drøfter hun de ulike rammevilkårene i lys av den tyske sosiologen og filosofen Jürgen Habermas rasjonelle kommunikasjonsteori, hvor begrepene livsverden og systemverden sorterer ut ulike kommunikasjonsformer.

I mitt prosjekt er konteksten for det profesjonelle relasjons- og maktforholdet en institusjonsavdeling. Avdelingen angir den materielle konteksten for den profesjonelle relasjonen. Aamodts poeng er at det ikke er likegyldig hvordan dette påvirker samhandlingen mellom klient og profesjonell. Det tekniske og administrative representerer den juridiske rammen, mens sofagruppen innbyr til en ”jevnbyrdig og maktfri ramme” og dialog (ibid.: 108).

Livsverden hos Habermas er det mellommenneskelige kommunikasjonsfellesskapet vi er en del av i dagliglivet (Røkenes & Hanssen 2006). Begrepet er hentet fra fenomenologien og er ment å beskrive et skille mellom ulike arenaer hvor det foregår ulike kommunikasjonsformer. Systemverdens kommunikasjonsform på sin side kjennetegnes av en instrumentell tenkning (ibid.) Det administrative rammeverket i en institusjon kan sies å høre inn under systemverden, mens dialog, gjensidighet og anerkjennelse er en del av livsverden. I følge Habermas er imidlertid livsverden under en konstant trussel fra systemverden. Røkenes og Hansen viser til Habermas som hevder at systemverden *koloniserer* livsverden (ibid.: 31) Dette skjer gjennom at den rasjonelle og instrumentelle tenkningen blir overført til livsverden.

Instrumentaliseringen av livsverden skaper fremmedgjøring og gjør oss ufrie, sier Habermas (ibid.: 31) I et slikt system vil klientene og den profesjonelle kunne føle seg som objekter. Aamodt peker på dette når hun reflekterer over den profesjonelles rolle: I en livsverdenbasert situasjon innenfor en kontekst bygget på systemverdens prinsipper, vil man kunne bli underlagt et ”kalkulerende maktspråk” hvor menneskene står i fare for å objektiveres. Samtidig fordrer situasjonen dialog og gjensidighet. Dette kan i følge Aamodt føre til at den profesjonelle opplever rollen som tvetydig og diffus (Aamodt 1997). Dette vil jeg komme tilbake til i drøftingen av resultatene.

2.8 Etikk og relasjon

Filosofen og teologen Knud Ejlert Løgstrups (1905-81) fenomenologiske analyse av tillit og makt har fått betydning både i teologiske og pedagogiske sammenhenger (Kristiansen 2005). Analysen synes derfor å være relevant også for sosialt arbeid. I hans hovedverk *Den etiske fordring* presenterer han en teori om det etiske grunnlaget for samhandling både i relasjoner og på samfunnsplan (Eide & Eide 2007). Tillit og makt er for Løgstrup sentrale begreper i møte mellom mennesker:

Det hører vårt menneskeliv til, at vi normalt mødes med en naturlig tillid til hinanden. Det er ikke blot tilfældet, når vi træffer et menneske, vi kender godt, men det gælder også, når vi møder en vildtfremmed. (...) Vi kunne simpelthen ikke leve, vort liv ville visne, det ville blive forkrøblet, om vi på forhånd mødte hinanden med mistillid (Løgstrup 2008:17-18)

Samtidig sier Løgstrup (2008) at enhver relasjon er en maktrelasjon. Han hevder at man ikke kan velge bort å ha makt over et annet menneske og at vi ikke har mulighet til å unnsnippe makt i møte med andre (ibid.).

Han skiller mellom to former for makt; Personlig makt og offentlig makt (Løgstrup 1996). Med personlig makt henviser han blant annet til psykologisk makt. Med offentlig makt henviser han til den makt som en person har fått delegert og som er definert av lovgivere og deres utøvere (ibid.). Man kan si at som profesjonelle forvalter vi både personlig og offentlig makt i møte med våre klienter, og at det igjen vil ha betydning for det relasjonelle forholdet mellom oss.

Det gjensidige maktforholdet mellom mennesker innebærer imidlertid det Løgstrup (2008:25) kaller en *etisk fordring* til den enkelte:

Den enkelte har aldri med et annet menneske at gjøre uden at han holder noget av dets liv i sin hånd. Det kan være meget lidt, en forbigående stemning, en oplagthet, man får til at visne, eller som man vækker, en lede man uddyber eller hæver. Men det kan også være forførende meget, så det simplethen står til den enkelte, om den andens liv lykkes eller ei.

Når et menneske viser tillit, utleverer det seg til den andre. Denne utleveringen stiller den andre under en fordring og fordringen går ut på å ta vare på det som blir utlevert meg på best mulig måte (Eide & Eide 2007). Fordringen å ta vare på den andre behøver imidlertid ikke å være et forsøk på å leve opptil den etiske fordring, men kan like gjerne være et forsøk på å gi sitt eget liv innhold, noe som i følge Eide og Eide kan føre til krenkelser og overtramp (ibid.). I en profesjonell sammenheng kan man tenke at dette er tilfelle når den profesjonelle definerer hva som kan være til det beste for klienten uten at vedkommende selv har den samme forståelse.

2.9 Forskning og litteratur

Først og fremst har jeg valgt å vise til et utvalg av forskning og litteratur som omhandler relasjonen mellom sosialarbeider og klient i sosialt arbeid og barnevernsarbeid. Det er få empiriske undersøkelser på dette området, hvilket i seg selv er interessant med tanke på den forskningsbaserte vekt det blir lagt på ”Den terapeutiske allianse” og relasjon innenfor psykoterapifeltet (Holland 2000). Jeg vil derfor også presentere oppsummeringsvis noe av denne forskningen der den kan ha relevans for relasjonen mellom sosialarbeider og klient. Et annet og vesentlig forhold er at det så langt jeg kan se, ikke foreligger noen undersøkelser som eksplisitt sier noe om hvordan man som profesjonell innenfor barnevernsarbeid opplever at *makt* påvirker den profesjonelle relasjonen. Noe av den foreliggende forskningen har imidlertid elementer av denne problemstillingen og kan således sies å ha relevans for mitt prosjekt. Det foreligger også noe norsk litteratur på området som drøfter de implikasjoner maktforholdet kan ha på den profesjonelle relasjonen. Jeg vil særlig vise til Laila Granli Aamodts bok (1998) *Den gode relasjonen – støtte, omsorg eller anerkjennelse*, og Greta M. Skaus bok (2003) *Mellom makt og hjelp*, som på mange måter har blitt en klassiker innenfor sosialt arbeid i Norge.

I en oppsummering av forskning om ulike variablers betydning for resultatet av psykoterapi, er det særlig kvaliteten av relasjonen mellom terapeut og klient som trekkes frem som virkningsfullt for et godt resultat (Lambert & Bergin 1994). En terapeutisk relasjon preget av tillit, varme, akseptering, respekt og medmenneskelighet, ser ut til å ha en overordnet betydning. Dette betyr ikke at læring av teknikk er irrelevant, men at det må sees i forhold til en helhetlig målsetting for terapiprosessen. Dette understøttes i boken *The Heart & Soul of Change* (Hubble, Duncan, Miller 1999). Den presenterer en sammenfatning av empiriske funn omkring hva som skaper endring i terapi, og det pekes på fire hovedelementer: Faktorer i klienten selv og andre utenom-terapeutiske faktorer antas å forklare 40% av endringen. Hva gjelder selve terapi situasjonen, antas klientens egne håp og forventninger om utbytte å forklare 15%. Samme vekt tillegges valg av teknikk eller terapeutisk tilnærming. Den siste og betydelige faktor er relasjonen mellom klient og hjelper som antas å forklare 30%. Her trekkes frem den profesjonelles evne til empati og til å formidle forståelse, ekthet, aksept og varme.

Når det gjelder forskning på relasjon innenfor sosialt arbeid støtter undersøkelser opp under ovennevnte undersøkelser innenfor psykoterapi:

I flere undersøkelser om relasjonen mellom barnevernsarbeidere og klienter (Windfield & Barlow 1995, Magura & Moses 1984, McCurdy & Jones 2000) viser Maiter et.al. (2006) til at vennlighet, ekthet, ærlighet og pålitelighet er viktige faktorer for å etablere et godt forhold mellom klient og profesjonell.

Uggerhøy (1994) viser i sin forskning til at klientfamilier han undersøkte satte pris på rådgiverens ekthet og ærlighet, blant annet gjennom ”klare formuleringer av forvaltningens vurdering av familien”. Rådgiveren skulle også gi uttrykk for egne holdninger til familiens egne forslag og vurderinger av situasjonen selv om det var andre som skulle fatte avgjørelsen.

Tilsvarende funn presenteres i engelske undersøkelser vedrørende forholdet mellom sosialarbeidere og foreldre i utredning av barnevernssaker (Holland 2000). Holland fant at utredningene i all hovedsak baserte seg på intervjuer og samtaler med foreldrene. Forskerens poeng er derfor at kommunikasjonen mellom den profesjonelle og foreldrene må ses i lys av forholdet mellom dem, og at det ble ansett som særlig viktig at man kunne komme frem til en forklaring som ble oppfattet som plausibel for alle parter. Forskeren fant også at foreldre som

var samarbeidsvillige bidro til at det ble utviklet en positiv relasjon til den profesjonelle (ibid.).

Trotter viser i sin undersøkelse til at sosial arbeidere innenfor barnevernet som var dyktige i å klargjøre sin rolle som både hjelper og utreder, lykkes i større grad å utvikle et positivt forhold til sine klienter (Maiter et.al. 2006).

Judith Kokkin (1998) viser til en undersøkelse foretatt av Bernler, Johnson og Skårer (1993): Undersøkelsen er basert på både klienters og sosialarbeideres vurdering av relasjonen mellom dem. De viser blant annet at utrednings tradisjoner innenfor et normativt system har til tider forsterket en tendens i sosialt arbeid til en instrumentell og følelsesnøytral holdning til klienter. De oppdaget imidlertid at erfarne og dyktige sosialarbeidere utmerket seg nettopp gjennom evnen til å veksle mellom å være følelsesmessig nær klienten i det ene øyeblikket til å innta en analyserende eller instrumentell holdning i det neste.

Kokkin (1998) viser også til et forskningsprosjekt i Danmark (Sørensen 1994) hvor det pekes på at rådgiveren er i en maktposisjon samtidig som man har et underforstått ideal om likeverdighet. Dette paradokset; maktposisjon og ideal om likeverd kompenserte rådgiveren for ved å opptre med en ”svakhetserkjennende innstilling og underdanig adferd”, som om de konkurrerte med klienten om hvem som var offer for systemet.

Aamodt (1997) har i sin hovedoppgave som hun presenterer i boka *Den gode relasjonen* intervjuet både sosialarbeidere og klienter. Her har hun blant annet undersøkt hvordan sosialarbeideren oppfatter relasjonen mellom dem. Hun konkluderer med at det er den *følelsesmessige kontakten* som hele tiden eksisterer mellom sosialarbeider og klient som er avgjørende for resultat av samarbeidet. Hun fant også at sosialarbeiderne syntes å være lite opptatte av maktaspektet i relasjonen. I den grad de var opptatt av sin egen makt var det for å understreke det motsatte. Maktaspektet knyttet de til barnevernet som system. Mens de selv som utøvende hjelpere ikke hadde makt (ibid.). De synes å oppfatte makt som et entydig negativt begrep som de ikke ville ha knyttet til seg som personer.

Inger Helen Erstad (2006) nyanserer dette bildet i sin doktoravhandling fra 2005 om *Erfaringskunnskap og fortellinger i barnevernet*. Hun viser til sosialarbeideres fortellinger om

det ubehaget de opplever i arbeidet med fortolkning, definisjon og beslutninger, og hvordan de strever med å forvalte det moralske ansvar som maktutøvelsen også er forbundet med.

Brit Jørgensen (2002) har i et forskningsprosjekt intervjuet enslige mødre som er henvist fra barnevernet til barne- og voksenpsykiatrien. Materialet viser blant annet at kontrollaspektet ble underkommunisert og skapte uttrykk i relasjonen mellom klient og profesjonell. Hennes analyse viste også at relasjonen mellom den som utøver makt og den som utsettes for den har betydning for om det som er ment som hjelp oppfattes som hjelp og ikke som et maktovergrep.

I sin bok *Mellom Makt og hjelp* er Greta M. Skau (2006) opptatt av å tydeliggjøre hjelpeapparatets dobbelt funksjon, og at den gjenspeiler seg i relasjonen mellom klient og profesjonell. Hun hevder også at selv om relasjonen mellom dem er asymmetrisk, er det sjelden et tema for samhandlingen dem i mellom. Hun fremhever også maktens flertydighet; det vil si at makt kan både brukes for å hjelpe, men også for å skade.

Oppsummeringsvis kan man si at både nordisk og utenlandsk forskning viser at kvaliteten på relasjonen mellom klient og profesjonell er av stor betydning enten det dreier seg om psykoterapi eller sosialt arbeid. De forskningsarbeidene jeg har presentert vedrørende den profesjonelle relasjonen i sosialt arbeid, viser imidlertid at det er forhold knyttet til det normative aspektet som preger det relasjonelle forholdet mellom klient og derved ufordrer den profesjonelle. Røkenes og Hansen (2006) peker i den forbindelse på at arbeidssituasjonen, yrkesrollen og arbeidsoppgavene i henholdsvis psykoterapi og sosialt arbeid er forskjellige. De hevder at man av den grunn ikke kan forvente at relasjonen har like stor betydning i enhver yrkessituasjon (ibid.). Lynn Hoffmann (1987) er inne på det samme i sin artikkel fra *La oss legge makt og kontroll bak oss*. Hun hevder at det er viktig å være bevisst hvilken "hatt" man bærer; hatten for sosial kontroll eller hatten for systemisk endring. Jeg vil allikevel gjennom mitt materiale forsøke å vise at som profesjonell kan man ikke unngå å være opptatt av relasjon. Nettopp fordi forskningen er så entydig på betydningen av en god relasjon for å oppnå et godt resultat, vil dette slik jeg forstår det, representere en utfordring for den profesjonelles selvforståelse og handlingsrom innenfor et normativt system.

Aamodt (1997) peker også på at mye av forskningen på relasjonen mellom profesjonell og klient tidligere var preget av en ide om at resultatet av behandlingen er avhengig av den

profesjonelles personlige egenskaper, holdninger og evner. Foreliggende forskning viser at dette til en viss grad gjør seg gjeldende også i nyere forskning, men samtidig ser man en utvikling mot å se på dette mer som kjennetegn ved *relasjonen* mellom profesjonell og klient (Røkenes & Hanssen 2006). I mitt prosjekt er det *relasjonen* jeg vil fokusere på.

3.0 METODE OG FORSKNINGSDESIGN

3.1 Forskningsteoretisk ståsted

En positivistisk epistemologi innebærer at vi kan studere virkeligheten som et objekt hvor vi som forskere står utenfor og observerer et fenomen. Dette kjennetegner kvantitativ forskning. En konstruktivistisk epistemologi forutsetter på den annen side at vi både fortolker og er en del av den samme sosiale virkeligheten (Dallos & Vetere 2005). Dette siste er det forskningsteoretiske ståsted for mitt prosjekt. Kvalitativ forskning hører inn under dette paradigme.

Et grunnleggende og allment akseptert trekk ved forskningsvirksomhet er kravet om objektivitet og at kunnskapen skal anses som sann. Innenfor fenomenologien og særlig feministisk epistemologi ser man imidlertid mer nyansert på dette objektivitetskravet. Den feministiske sosiologen Dorothy Smith hevder at:

Det er gjennom å tilkjenne et perspektiv, og det er gjennom frigjørende og deltakende verdier at vitenskapen blir "sannere" (Aamodt 2002).

Objektivitetskravet innebærer for meg et etisk krav om uttrykke noe mer enn mitt eget private ståsted når jeg skal presentere kunnskap generert og bearbeidet fra et forskningsmateriale.

3.2 En fenomenologisk – hermeneutisk forståelsesramme

Hvilken forståelsesramme jeg velger har stor betydning for min forvaltning av rollen som forsker, herunder de overveielser jeg må gjøre i forhold til at jeg selv er barnevernsarbeider, leder og forsker på et felt jeg er en del av. Valget falt på fenomenologien. Fenomenologisk

filosofi angir en ramme hvor man går tett på hverdags livets opplevelser, og som sammen med en hermeneutisk forståelse gir tilgang til å tolke disse opplevelser.

Fenomenologisk filosofi forbindes først og fremst med Edmund Husserl (1859-38) slik han utviklet den i sitt hovedverk *Logical Investigations*. Hans berømte utsagn *back to the things themselves* refererer til fenomenologiens kjerne punkt (Langdridge 2007); fokus er på menneskets livsverden og erfaring slik den beskrives av personen selv.

Husserl opererer med fire sentrale begrep i sin fenomenologi : *Intentionality, noema, noesis* og *epochè* (Langdridge 2007). *Intentionality* henspiller på at ”når vi er bevisst (conscious), er vi alltid bevisst noe” (ibid. min oversettelse). Med dette mener Husserl at vi forholder oss til et fenomen med en før bevissthet eller en forforståelse og kan således ikke stille oss utenfor fenomenet som en objektiv tilskuer. Konsekvensen av denne forståelsen er at vi ikke skiller på subjekt og objekt, men i stedet fokuserer på *hva* som erfares (noema) og *hvordan* det erfares (noesis) (ibid.). *Epochè* er prosessen vi inngår i når vi forsøker å se bort i fra våre ideer og forutinntatte forståelse av det fenomenet vi undersøker. Et annet begrep som ofte brukes innenfor forskning er *bracketing* (Denzin 2003). Essensen av hva *epochè* handler om er ”tvil”, tvil knyttet til forutinntatte, allmenne og egne, samt aksepterte oppfatninger. Hensikten med *epochè* er å gjøre det mulig for forskeren å legge til side sine antagelser for å kunne beskrive fenomenet ”i seg selv” (Langdridge 2007). Det er nødvendig å klargjøre sine antagelser og forforståelse og samtidig gjøre dem transparente for å oppnå *epochè*.

Innenfor fenomenologisk filosofi pågår en debatt om hvorvidt det er mulig å kun beskrive et fenomen eller om tolkning inngår som en del av forståelsen. Hans Georg Gadamer (1900-02) er en representant for hermeneutisk fenomenologi hvor tolkning inngår som en uunngåelig del av det å forstå et fenomen. Hermeneutikk betyr fortolkningskunst eller forståelselære (Andersen 2001), og beskjeftiger seg således med fortolking fremfor forklaring og kausalitet. Det hermeneutiske utgangspunkt er at fortolkeren (forskeren) kun kan forstå meningsdeler ved å se dem i sammenheng med den helheten de inngår i, og omvendt kun forstå helheten ut fra de deler som skaper den (Fredslund 2005). *Den hermeneutiske sirkel* betegner:

Det forhold at all fortolking består i stadige bevegelser mellom helhet og del, mellom det vi skal fortolke, og den kontekst det fortolkes i, eller mellom det vi skal fortolke og vår egen forforståelse” (Gilje & Grimen 1993:153)

Denne fortolkningsprosessen illustrerer på en god måte mitt arbeid med det foreliggende materialet. Til grunn for arbeidet lå mine egne tanker og spørsmål omkring makt og relasjon. Gjennom en stadig veksling mellom teori, verdimeslig ståsted og selvrefleksjon oppsto ny erkjennelse som igjen førte til ny forståelse og nye perspektiver.

Gadamer argumenterer for at det er gjennom språket man oppnår gjensidig forståelse, og sentralt i forståelsen er selvrefleksjon og forforståelse (Langdridge 2001). Med selvrefleksjon forstår jeg nødvendigheten av å være villig til å møte sine egne forutinntatte meninger og holdninger å sette de i et kritisk lys. Gadammers anliggende er at fordommer eller forforståelse ikke er noe vi kan unngå (Andersen 2001). Forforståelse er en forutsetning for at forståelse overhode skal være mulig. Utfordringen er å sikre seg at disse ikke fører til misforståelser eller feiltolkninger. Som fortolkende forsker må jeg både anerkjenne og reflektere over egen forforståelses betydning i tolkningsprosessen. Jeg kan ikke være nøytral, men må klargjøre eget perspektiv så vel den kliniske som den verdimeslige og teoretiske. Forsknings – og skrive prosessen har bidratt til å tydeliggjøre og utfordre egen forforståelse.

3.3 Valg av forskningsdesign

Interpretative phenomenological analysis (IPA)

Jeg har valgt å bruke Interpretative phenomenological analysis, IPA, slik den presenteres av Darren Langdridge (2007). Metoden blir mye brukt i forskning innenfor fenomenologisk psykologi og er mest utbredt i England. Jonathan Smith utviklet metoden på begynnelsen av 1990 tallet (ibid.). Smith og etter hvert Osborne (2003) vektlegger det hermeneutisk fenomenologiske fundamentet mer enn det deskriptivt fenomenologiske som vi finner i Descriptive phenomenology utviklet av Amadeo Giorgi på 1970 tallet (ibid.).

Bakgrunnen for mitt valg av IPA, er at metoden fokuserer på hvordan mennesker opplever og gir mening til sine erfaringer (Langdridge 2007). Hensikten med en IPA studie er å få en så detaljert beskrivelse av deltakernes erfaring med og oppfatning av studiets tema som mulig, samtidig som forskerens tolkning av materialet anerkjennes (ibid.). Dette er et konstruktivistisk synspunkt som hevder at det eksisterer en ”ytre verden, men vi kan bare få kjennskap til den gjennom våre subjektive briller” (Dallos & Vetere 2005 min oversettelse).

IPA har følgende karakteristika:

- Metoden er idiografisk* i den forstand at man er opptatt av å få fatt i ”tykke beskrivelser” knyttet til erfaringer og opplevelser i forhold til et avgrenset tema.
- Induktiv tilnærming til empiri, men det tas hensyn til eksisterende teori på fagområdet, samt forforståelse tidlig i analyseprosessen.
- Utvalget er lite, men har god kjennskap til feltet og tema som undersøkes.
- Bruk av seminstrukturert intervju med åpne spørsmål.
- Forskeren tolker informantens opplevelser, erfaringer og egne fortolkninger.
- Data analyseres tematisk i forhold til meningsinnholdet i materialet

3.4 Gjennomføring av studiet

Undersøkelsen tar sitt utgangspunkt i hvordan den profesjonelle opplever relasjonen mellom seg og klient innenfor en makt kontekst. Samtalen mellom meg som forsker og profesjonell blir utgangspunktet for å samskape den betydning og mening som barnvernsarbeideren tillegger denne opplevelsen og erfaringen. Det kvalitative forskningsintervju (Kvale 2007) er derfor velegnet til å få frem beskrivelser av og refleksjoner rundt maktens plass i den profesjonelle relasjonen. Jeg bruker ordet samskape fordi jeg søker å oppnå mening og forståelse skapt i en dialogisk interaksjon mellom forsker og informant. Slik sett kan man si at studiet har et sosialkonstruktivistisk utgangspunkt da virkeligheten kan forstås som sosialt konstruert gjennom språket (Lundby 1998). Samtidig er det viktig å understreke at et forskningsintervju ikke er en dagligdags utveksling av synspunkter. Det er en samtale med et formål og en struktur og med et bestemt anliggende ledet av en forsker (Kvale 2007).

3.5 Utforming av intervjuguiden

IPA studier gjennomføres hovedsakelig ved hjelp av et seminstrukturert intervju (Langdridge 2007). Intervjuet kjennetegnes av å inneholde grove temaer med forslag til spørsmål hvor det er mulig å følge opp svarene uten å være for bundet av intervjuguiden (Kvale 2007).

*Man snakker om to kunnskapstyper innefor vitenskapsteorien: Nomotetisk kunnskap og Ideografisk kunnskap; Nomotetisk kunnskap danner grunnlaget for naturvitenskapelig og kvantitativ forskning. Ideografisk kunnskap handler om det unike og særpregede ved et fenomen og det enkelte individ og særpreger kvalitativ forskning (Solem, Tilden, Thuen 2008)

Det er nødvendig for å få så mange detaljer som mulig knyttet til forskningstemaet. Dette var særlig viktig for meg på grunn av mitt inngående kjennskap til feltet. Ufordringen for meg var også å være bevisst, men ikke underkjenne min kliniske, teoretiske og verdimesige forforståelse i valg av spørsmål. Samtidig tilstrebet jeg å utforme åpne spørsmål som ville kunne løfte frem informantenes perspektiv.

Den endelige intervjuguiden besto av 12 spørsmål (Vedlegg). Valg av temaer var basert på studiets problemstilling og delspørsmål. Rekkefølgen av temaene kunne variere da jeg ønsket å ta hensyn til det som spontant kom frem i samtalen, men jeg tok sikte på å dekke samtlige spørsmål med tanke på den videre analyse prosessen.

3.6 Utvalget

Jeg har valgt ut 4 barnevernsarbeidere; 2 er barnevernkonsulenter og 2 er miljøterapeuter. Samtlige er kvinner. Dette er rett og slett fordi det ikke var ansatt menn på det tidspunkt undersøkelsen fant sted. (Nå er det slik at det i hovedsak alltid har kun vært kvinner som er ansatt på familieavdelingen. Dette har sannsynligvis noe med målgruppen å gjøre).

Utvalget er strategisk og homogent. I en IPA analyse er en opptatt av å rekruttere deltakere som deler de samme erfaringer i den hensikt å få detaljerte beskrivelser og refleksjoner knyttet til tema som skal undersøkes (Langdridge 2007). Smith anbefaler et utvalg på ikke mindre enn fem deltakere (Dallos & Vetere 2005). Sett opp imot det totale antall ansatte på avdelingen, anser jeg allikevel at fire deltakere er et representativt utvalg.

Jeg har foretatt et utvalg basert på følgende kriterier:

- Jevn fordeling av nyutdannede og erfarne barnevernsarbeidere
- Jevn fordeling av barnevernkonsulenter og miljøterapeuter
- Har lyst til å delta
- Deltakerne har vist et engasjement for temaet i andre sammenhenger.
- Deltakerne har vært åpent uenige med meg i faglige sammenhenger.

De tre siste forholdene er særlig viktige. Som leder for deltakerne var jeg nødt til å sikre meg et utvalg som på noenlunde fritt og åpent grunnlag kunne gi uttrykk for opplevelser, erfaringer og refleksjoner uten å føle seg for hemmet av min posisjon og rolle.

Nå det gjelder de to første kriteriene handlet det om å undersøke om det var noen forskjell i selvforståelse og handlingsrepertoar hos erfarne versus mindre erfarne barnevernsarbeidere. Jeg var også opptatt av om ulike roller og posisjoner i forhold til klientene kunne utgjøre en forskjell i relasjonen.

3.7 Gjennomføring av intervjuet

Intervjuene ble gjennomført i løpet av en måned hvor jeg foretok et intervju pr. uke. Intervjuene varte fra en time til en time og 20 minutter.

Jeg hadde på forhånd forberedt deltakerne muntlig på at jeg ville anmode dem om å delta. Jeg hadde presentert tema, samt hvilken posisjon jeg som både forsker og leder hadde. Dette ble utdypet i den skriftelige anmodningen (Vedlegg). Jeg foretok samtlige intervjuer i et lokale på institusjonen som ikke fysisk var en del av selve avdelingen, men allikevel i nærheten. Dette var et bevisst valg da jeg håpet at nærheten til selve avdelingen ville være med på å stimulere deltakerne til å gjenkjenne erfaringer og opplevelser.

En ikke ubetydelig utfordring knyttet seg til det å intervjuer egne ansatte. Hvor nærgående kunne jeg være, hvor kritisk kunne jeg være, i hvilken grad kunne jeg stole på at det de presenterte var det de faktisk opplevde og mente? Som tidligere nevnt var utvalget strategisk med vekt på at informantene både har et engasjement for tema, samt at de også har vært åpent uenig med meg. Mitt kjennskap til informantene ellers var at de alle er ansatte med høy grad av integritet, og at det generelt er god takhøyde på arbeidsplassen for uenighet.

En forskning som er opptatt av andres erfaringer, fordrer en forsker som interesserer seg for å føre en samtale med et visst formål og hvor kunnskapen fremkommer gjennom dialog (Kvale 2007) hvor vi deler en *felles sak* (Skjerveheim 1996). Intervjuet kan ses på som et møte, en tre-leddet relasjon som består av meg, den andre og den sak vi skal samtale om (ibid.). Dersom det motsatte er tilfelle; at vi ikke deler samme sak, vil jeg kunne komme til å objektivere den andre for igjen å bruke et begrep hentet fra Skjerveheim (ibid.).

Forskningssamtalen representerer således et svar på de krav en tre leddet relasjon stiller til meg som intervjuer. Å være i en tre leddet relasjon kan medvirke til at det skapes en atmosfære hvor den intervjuede vil kunne føle seg trygg nok til å snakke om sine opplevelser og erfaringer. Jeg tror at jeg klarte å oppnå denne atmosfæren nettopp fordi jeg kjente mine informanter og de kjente meg, samt at saksforholdet og premissene var klarlagt. Det var også rom for humor og sidesprang i samtalen uten at det gikk utover selve intervjuet.

Betydningen av å lytte er helt sentral i den fenomenologiske og hermeneutiske tilnærmingen til intervjuet. Det medfører en tolkende lytting til det mangfoldet av betydninger som ligger i intervjupersonens uttalelser (Kvale 2007). Dette opplevde jeg som utfordrende. Utfordringen lå i å uavhengig av intervjuguiden, kunne følge opp interessant informasjon, og allikevel vende tilbake til spørsmålene i intervjuguiden uten å gå glipp av spennende materiale. Med hensyn til mitt kjennskap til feltet og den forforståelse jeg hadde med meg, var det avgjørende at jeg ikke lukket et resonnement for raskt, men var åpen for nye og ukjente perspektiver og synspunkter. *Den ikke-vitende posisjonen* (Anderson & Goolishian 1992), en intervjuer posisjon vi kjenner fra familierapifeltet, vektlegger den andres ekspertise. For meg innebar dette å finne en balanse mellom å være ”ikke-vitende”, og ”vitende” i forskningsintervjuet. (Dette resonnementet utdypes i punkt 3.9).

Avslutningsvis ble hver deltaker spurt om hvordan de opplevde å delta. Samtlige ga uttrykk for at de synes det hadde vært fint. Tre informanter uttalte at selve samtalen hadde ført til ettertanke og en opplevelse av å bli tatt på alvor av meg som deres leder.

Etter hver intervju noterte jeg umiddelbare reaksjoner og tanker, samtidig som jeg forsøkte å beskrive deltakernes nonverbale uttrykk.

3.8 Transkribering

Jeg tok opp intervjuene med en digital opptaker som hadde god lyd og derfor gjorde arbeidet med å skrive enkelt, men tidkrevende.

Kvale (2007) påpeker at utskriftene er en konstruksjon av kommunikasjon fra muntlig til skriftlig form der man må foreta avveininger i forhold til hvor nær opptil det muntlige man ønsker å være. Transkribering innebærer dessuten en reduksjon av materiale hvor det non verbale i kommunikasjonen går tapt. Her kom refleksjonsnotatene etter hver intervju til nytte. Fokuset innenfor fenomenologisk metode ligger imidlertid på å fange opp den mening

informantene tillegger sine erfaringer. Jeg valgte derfor å holde meg så nær opp til det som ble sagt som mulig og inkluderte også hm-er og pauser uten å gå ytterligere i detalj på uttrykk som ikke var rent språklige.

Jeg gikk i gjennom opptakene etter hvert som de forelå før jeg begynte å transkribere. Denne fasen utgjorde første del av analysen som fortsatte under selve transkriberingen. Jeg noterte derfor fortløpende refleksjoner og ideer som fanget meg fra jeg begynte å lytte til opptakene.

3.9 Å forske på eget felt

Jeg er utdannet barnevernspedagog og familieterapeut og har vært ansatt både som miljøterapeut og leder på avdelingen i 10 år. Jeg har lang erfaring både med klinisk arbeid og fagutvikling i forhold til arbeidet med utsatte spedbarnsfamilier. Jeg kjenner feltets tradisjoner, verdier og rutiner og har selv vært med på å utvikle det faglige ståsted. Johannessen og Tufte (2002) peker på faren ved å ”go native”; det vil si at en engasjerer seg så mye i det feltet man skal studere at det blir vanskelig å ha den nødvendige avstand og åpenhet til feltet.

Den fenomenologiske filosof og sosiolog Albert Schutz utfordrer imidlertid dette synet når han hevder:

The stranger approaches the other group as a newcomer in the true meaning of the term. At best he may be able to share the present and the future...however he remains excluded from such experiences of its past. Seen from the point of view of the approached group, he is a man without a history (Le Gallais 2008:147).

Mitt kjennskap til feltet førte til at jeg kunne forstå og følge informantene i deres fortellinger. Det ligger et hav av tolkingsmuligheter i disse beretningene. ”As a woman *with* a history”, snevret disse tolkningsmulighetene seg inn slik at jeg tror jeg evnet å fange opp det meningsinnholdet informanten ønsket å formidle også der det kom frem informasjon som var overraskende og uventet.

Allikevel har jeg ”blinde flekker” hvor jeg tilslutter meg feltets egen forforståelse og virkelighetsoppfatning. Dette er en utfordring når jeg skal forske i eget felt. Som reflektert forsker bør jeg både være ”trofast” og ”troløs”, samt veksle mellom posisjonene ”nærhet” og ”avstand” i forhold til feltet og materialet som foreligger (Repstad 1998). Trofast i den

forstand at jeg skal vise respekt for informantenes relasjonelle opplevelser og erfaringer, samtidig som jeg med min forskning har et ønske om å føre fagfeltet mot bevegelse og forandring. Dersom jeg imidlertid blir for ”troløs” kan jeg risikere å komme i en avstands posisjon hvor jeg konstaterer virkeligheten som et faktum, og hvor jeg kan medvirke til at barnevernsarbeiderens handlings rom blir snevret inn. Mine informanter som også er mine kollegaer og ansatte, kan på sin side komme til å glemme min troløshet hvis de forholder seg til meg mer som leder og kollega enn forsker. Jeg kan allikevel ikke underslå at jeg innehar disse posisjonene, men jeg måtte i forskningsprosessen kontinuerlig jobbe med å oppdage, reflektere over og kvalifisere min egen rolle. Dette har vært en pågående prosess gjennom hele forsknings forløpet. Med ytterligere innsikt i forsknings arbeid og refleksjon over egen praksis, utviklet det å forske på eget felt seg til å bli en fordel for min egen utvikling som forsker, fagperson og leder. Jeg deler forskeren Tricia Le Gallais (Le Gallais 2008:145) sine erfaringer ved å forske på eget felt når hun sier:

This enhanced selfawareness has been reciprocal in nature, i.e., in seeking to understand the meaning structures of others the researcher has become more aware of the nuanced nature of research in term of her own values, beliefs and identity construction and the influence upon her practise.

Sitatet understreker samtidig betydningen av å arbeide med egen forforståelse.

3.10 Å arbeide med egen forforståelse

Prosessen med å være bevisst egen forforståelse startet allerede under arbeidet med å formulere en problemstilling. I selve formuleringen ligger det en antagelse eller ide om maktens innvirkning på det relasjonelle forholdet mellom barnevernsarbeider og klient. Både teoretisk, klinisk og verdimessig forforståelse ligger til grunn for valg av tema.

Utarbeidelse av intervjuguiden og gjennomføring av intervjuene medførte også en bevisstgjøringsprosess knyttet til forutinntatte holdninger og meninger. Det var spennende å erfare at selv om jeg hadde en ide om hva svaret kunne inneholde på forhånd, så viste det seg å komme informasjon som både var overraskende og tankevekkende.

I analyseprosessen måtte jeg hele tiden spørre meg selv om mine egne erfaringer og opplevelser i møte med klienter farget min forståelse og oppfatning av informantenes opplevelser i møte med klientene. Ble jeg en femte informant eller evnet jeg å tolke

informantenes utsagn uavhengig av egne opplevelser? Med tanke på forforståelsens betydning i tolkningsprosessen vil det være umulig å se bort i fra egne erfaringer. Utfordringen lå i å hele tiden være bevisst dette aspektet i fortolkningen av materialet slik at jeg kunne stille meg åpen og nysgjerrig overfor den andres opplevelser, erfaringer og synspunkter.

3.11 Etiske hensyn

Som leder står jeg i en maktposisjon til mine informanter. Dallos & Vetere (2005) understreker at dette kan representere en rollekonflikt. Repstad (1998) hevder at jo mer aktørene kan sies å være i en avhengighetsposisjon dess større er informasjonsplikten. Jeg måtte derfor søke å finne en god balanse i forhold til i hvilken grad informantene skulle involveres i problemstillingene og analytiske perspektiver. Jeg har valgt å være åpen på problemstillingene og formålet med undersøkelsen, men ikke presentert selve analysen eller drøftingen under forskningsprosessen, da jeg anser denne delen av arbeidet å være ”mitt” basert på min forforståelse og tolkning.

Repstad (1998) peker på faren for at man som forsker kan ha tendens til å kvalifisere informasjonen som fremkommer i forskningsintervjuet i stedet for å gi presise beskrivelser sett ut fra informantens synspunkt. Dette var en særskilt utfordring for meg som leder og forsker på eget felt. Et helt sentralt etisk krav til min undersøkelse var derfor å gi den andres virkelighet fortrinnsrett og gyldighet. Et annet etisk krav er at den andres ve og vel har forrang over forskerens ønske om å produsere kunnskap (Herlof Andersen 2008). Deltakerne har gitt informert samtykke samt at de når som helst kan trekke seg fra undersøkelsen (vedlegg). Det å eventuelt vurdere å trekke seg vil allikevel kunne medføre ubehag for deltakeren grunnet min posisjon som leder. Jeg har imidlertid tillit til informantenes integritet samtidig som jeg hadde tematisert dette aspektet under forberedelsen av intervjuet.

Mitt prosjekt innebærer således en rekke dilemmaer og utfordringer. Det å ha tenkt grundig gjennom de ulike etiske implikasjonene er for meg å ta på alvor Løgstrups anliggende om at i møte med den andre *holder jeg noe av hans liv i mitt hånd* (Løgstrup 2008). Informantene har ved å si seg villige til å delta, vist meg tillit og derved gjort seg sårbare. Bevisstheten om dette har vært viktig under hele prosjektet.

3.12 Validitet og reliabilitet

Med en fenomenologisk/hermeneutisk forståelsesramme blir forskningens troverdighet slik jeg forstår det, knyttet opp i mot informantenes subjektive opplevelses – og erfaringsverden, og hvordan jeg med systematisk og metodiske forskningsarbeid evner å formidle dette. Kvale (2007) hevder at forskningens troverdighet viser til alle sider av forskningsprosessen. Det vil si at det redegjøres og argumenteres for hvert skritt i prosessen både i forhold til gjennomgang av metoden og analysen. Fredslund (2005) viser til et annet kvalitetskrav i hermeneutisk – fenomenologisk forskning som kan knyttes opp mot validitet i betydningen gyldighet i fremstillingen; at forskeren gjør eksplisitt rede for sin forforståelse. Dette er forsøkt ivaretatt i oppgavens teoridel. Jeg har også redegjort for min posisjon som både forsker og leder i forhold til materialets troverdighet.

4.0 ANALYSE

En IPA analyse består av følgende hovedområder: Del analyse, foreløpige temaer og endelige temaer (Langdridge 2007). Jeg valgte å gå gjennom samtlige steg i analyseprosessen med den første transkripsjonen for så å la de første temaene som jeg identifiserte her bli retningsgivende for analysen av de tre andre transkripsjonene (ibid.). Dette innbar at jeg i arbeidet med de resterende transkripsjonene måtte være oppmerksom på å både tilpasse og korrigere de utvalgte temaer fra den første analysen, samtidig som jeg også måtte sjekke eventuelle rettelser og tilpassinger opp i mot den første transkripsjonen, den andre og den tredje. Transkripsjonene fikk sin egen fargekode for å holde materialet fra hverandre.

Repstad (1998) påpeker at det i den hermeneutiske metoden ligger innebygd en fare for at man forutsetter at det er en form for helhet og konsistens i materialet. I letingen etter fortolkningen som innebærer at alt ”går opp” *kan man komme til å overse indre motsetninger, ambivalens og sprik i det stoffet man fortolker* (ibid:102). Det var en utfordring å stille meg åpen for nye perspektiver underveis i analysen av materialet og ikke låse meg fast i temaer som ved første øyekast virket spennende og representative og som var i tråd med min forforståelse. ”Min trofasthet” ble satt på prøve. Bevisstheten om dette aspektet ved tolkningen var til hjelp.

Analysen starter med en sortering (koding) av materialet som legger grunnlaget for en mer systematisk bearbeiding av stoffet. Sorteringen har tatt utgangspunkt i formålet med forskningen, problemstillingen, min forforståelse, intervjuguiden og transkripsjonene. I arbeidet skulle det vise seg at intervjuguiden fikk en forholdsvis liten plass. Dette ser jeg i ettertid har vært en fordel. Intervjuguiden er preget av min forforståelse og representerer således en systematisering av fenomener knyttet opp i mot forforståelsen. Det var mer spennende å la empirien tale for seg.

4.1 Del analyse

Som første steg i den systematiske analyseprosessen leste jeg grundig gjennom den første transkripsjonen. Jeg valgte bevisst hvilken transkripsjon jeg skulle begynne med da denne informanten hadde spennende refleksjoner og synspunkter under intervjuet som fanget min nysgjerrighet. Ved neste gjennomlesning begynte jeg å identifisere nøkkelutsagn og sammenfatte små meningsenheter (koder). Utfordringen her var å holde meg så nær opp til utsagnets mening uten å bli fristet til å tolke. Kodene ble nedtegnet på venstre side av transkripsjonen. På høyre side noterte jeg forbindelser til egen forforståelse, teori på området og temaer knyttet til problemstilling og delspørsmål. Her kunne jeg i noe større utstrekning starte med en forsiktig tolking og abstrahering av materialet. I en IPA studie er man vanligvis ikke opptatt av intervjuers spørsmål (Langdridge 2007), men jeg synes det var nyttig å se på spørsmålene mine som et uttrykk for min forforståelse og kjennskap til fagområdet. Når det gjaldt relevant teori på området ville min teoretiske forforståelse spille inn, samtidig som jeg ønsket å være åpen for andre mulige teoretiske innfallsvinkler.

4.2 Foreløpige temaer

Jeg noterte alle kodene (47 totalt) kronologisk etter som de viste seg i kodingen på transkripsjonen. og noterte sidetallet utenfor koden (Vedlegg). Dette gjorde det lettere å få øye på sammenhenger, samt i neste omgang å kunne kategorisere dem på en mer analytisk og teoretisk måte. Sidehenvisningen ville hjelpe meg med å lettere finne tilbake til utsagn i teksten som kunne underbygge de endelige temaene.

I denne fasen begynte mine tolkninger av materialet å komme til syne idet det var nødvendig å komprimere teksten noe. En utfordring som jeg hele tiden var bevisst på var allikevel ikke å fjerne meg for mye fra de originale utsagnene. Jeg måtte stadig vende tilbake til teksten for å

sikre at det ikke skjedde, og sørge for at jeg holdt meg så nær opptil informantenes uttalelser som mulig.

Kodene fra den første transkripsjonen viste seg ved første øyekast å ha noe sammenfallende meningsinnhold. Jeg klippet opp alle kodene og la de utover et bord. Med utgangspunkt i kommentarene i høyre marg (Vedlegg) på transkripsjonen, valgte jeg å begynne å sortere kodene etter følgende foreløpige temaer som jeg også ga en sidehenvisning i forhold til utsagn som kunne knyttes direkte til tema:

Opplevelse/erfaring med:

- Nærhet til klienten.
- Forbehold i relasjonen.
- Omsorg
- Møte motmakt
- Diskursen om makt i barnevernet
- Påvirke og definere andre
- Kultur, metoder, kunnskap
- Angrep på ens selvforståelse
- Parallelle temaer
- Å påføre andre ubehag
- Makt gir endringsmuligheter

Disse temaene fungerte som en guide når jeg fulgte den samme analyseprosessen på de resterende transkripsjonene.

4.3 Endelige temaer

Resultatene i en IPA studie presenteres vanligvis som temaer som går igjen hos flere av informantene (Dallos & Vetere 2005). Dette ble derfor styrende i prosessen med å tilpasse, rette opp eller forlate de foreløpige temaene slik at de endelige temaene var representative for informantenes erfaringer og opplevelser (Langdridge 2007). Jeg valgte å føye til nye temaer etter hvert som jeg gikk igjennom de tre andre transkripsjonene samtidig som jeg sjekket hvor representative de var for det foregående materialet. Dette gjorde jeg ved å føye til sidehenvisning til et utsagn eller tema. Hver bolk endte ut med noen temaer som jeg valgte skulle bli styrende for neste koding og analyse (Vedlegg). Temaene er ment å representere både det foreliggende materialet, problemstilling og delspørsmålene.

Den siste sorteringen av temaer med undertemaer ble som følger:

1. En relasjon preget av makt og tillit
 - Makt til å definere

- Makt gir handlingsrom
 - Tillit til fagkunnskap og medmenneskelighet
2. En relasjon rammet inn av fysisk nærhet
- Tett på klientens hverdagsliv
 - Bevissthet på rolle
 - Forbehold i relasjonen
3. En relasjon i møte med klientens motstand
- Når motmakt snevrer inn handlingsrommet
 - Opplevelse av ubehag

Arbeidet med hele analyseprosessen var utfordrende, spennende og til dels frustrerende. Den største utfordringen var at intervjupersonenes utsagn ikke var så entydige å kategorisere. De kunne systematiseres etter mer enn et tema. Med en fenomenologisk forståelse er dette åpenbart da virkeligheten ikke kan beskrives som et entydig tema. Allikevel kan man med hermeneutikken som utgangspunkt dele opp helheten i deler, for så å samle delene igjen i en ny helhet. En annen utfordring var ikke å la meg styre for mye av den første transkripsjonen jeg hadde valgt å starte med å kode. Aslaug Kristiansen (2005) viser til hermeneutikeren Paul Ricoeur som sier at det ikke er tilstrekkelig at man gripes av et fenomen, selv om man på den måten får en anelse om hva det handler om. Den umiddelbare forståelsen må følges av en analyse og tokning av ”fenomenets strukturelle komponenter”. Dette er forsøkt ivaretatt i kodingen. Samtidig kan jeg ikke underslå at transkripsjonen ga noen retninger for hvordan jeg forsto og tolket det resterende materialet. Nå skulle det vise seg at de temaene (foreløpige temaer) som utkrystalliserte seg langt på vei var sammenfallende med resten av materialet, men hvor nyanser og forskjeller i opplevelser og erfaringer vil vise seg i presentasjonen av temaene.

5.0 PRESENTASJON AV TEMAENE

Temaene består av det jeg oppfatter som vesenstrekk ved relasjonen mellom profesjonell og klient, slik det kommer til uttrykk hos informantene. De er et produkt av *min* tolkning og analyse, basert på min forforståelse. Andre ville kunne ha kommet frem til andre temaer avhengig av fokus, forforståelse og posisjon. Jeg har valgt å la deltakerne komme i forgrunnen, og således forsøkt å la min fortolkning komme i bakgrunnen. Dette valget henger sammen med min posisjon, kjennskap til feltet og forhold til informantene. Ved å ta dette

valget har jeg forsøkt å unngå misforståelser og feiltolkninger ved selv å være varsom med hvor langt jeg kunne gå i min tolkning av materialet.

Temaene må ikke oppfattes som entydige fastlagde begreper, men de er ment å representere temaer knyttet til studiets tema og problemstilling, og hvor min teoretiske og verdimessige forforståelse reflekteres, men også gir til kjenne et utvidet og mer nyansert perspektiv. Noen av temaene kan sies å overlape hverandre. Jeg har allikevel forsøkt å tydeliggjøre det enkelte temas hovedanliggende. Avslutningsvis vil jeg kort gi en oppsummering av temaene.

Jeg har valgt å belyse de enkelte temaene med sitater hentet fra informantene . Sitatene er valgt ut på grunnlag av å være illustrerende for de fenomenene de representerer.

5.1 En relasjon preget av makt og tillit

Forholdet mellom tillit og makt er et gjennomgående tema i materialet. Foreliggende funn illustrerer at makt og tillit ikke oppfattes som et enten-eller fenomen, men et fenomen som henger uløselig sammen og som både gir noen muligheter og begrensninger. Informantene er særlig opptatt av hvordan deres makt til å definere andre påvirker forholdet og kan skape et ubehag hos den profesjonelle. Samtidig kan det se ut som den samme makten gir dem et handlings rom i forhold til endring og utvikling. En viktig del av dette handlingsrommet knytter informantene til klientenes tillit til at de profesjonelle innehar både fagkompetanse og medmenneskelighet. Samtidig viser materialet at de nyanserer begrepet tillit i forhold til den rolle og posisjon de har.

Følgende under- tema vil synliggjøre forholdet mellom makt og tillit i relasjonen og hvordan det oppleves for den profesjonelle å ”bevege seg i dette landskapet”.

En informant uttrykker dette slik:

Min rolle rommer hele tiden både å være en som veileder og en som observerer og ja, en som definerer etter hvert. Det innebærer hele tiden at jeg er nødt til å definere noen ting om noen selv om jeg også er opptatt av veiledningsaspektet og i hvilken grad jeg får til en dialog med foreldrene.

5.1.1 Makt til å definere

Et gjennomgående tema hos deltakerne er den makten som ligger i det å vurdere og definere klientene. Materialet viser at informantene opplever dette som ubehagelig, også fordi deres oppfatning av familien ikke nødvendigvis stemmer overens med familiens egen forståelse av situasjonen. Utsagnene handler om det å inneha en rolle som legitimerer og fordrer at man som profesjonell skal si noe kvalifisert om andres fungering som foreldre. En av informantene uttrykker det på følgende måte:

Da kjenner jeg på den makten, det kan ta overhånd noen ganger, makten til å definere virkeligheten, og det er ubehagelig, jeg får lyst til å rømme noen ganger. Hva er egentlig virkeligheten til denne familien, hva er det de opplever selv, får de kommet frem ordentlig? Hva er det vi ser her – det er jo kontroll og makt bare de kommer inn døra her!

En informant uttrykker det slik:

På (...) har vi som yrkesutøvere og som profesjonelle en maktposisjon enten vi vil eller ikke, og jeg kjenner jo mange ganger på ubehag ved å ha den type makt. Ubehaget sånn konkret i Fylkesnemnda for eksempel. Der sitter det en mamma som du skal beskrive og fortelle om at det ikke går. Ubehaget føles kroppslig – jeg kjenner på det, en utrolig ubehagelig situasjon å være i.

En annen gir uttrykk for at de ved å definere og konkludere griper inn i det man kan forstå som eksistensielle livstemaer hos klientene:

Det har noe med at vi har stor makt her. Vi skal jo se på omsorgen deres om de kan beholde ungene sine. Altså det kan jo være hele livet deres!

I denne formuleringen kan det ligge både en bevissthet om makt, men også en smertelig erkjennelse av at de ved å definere andres fungering og omsorgsevne kan medvirke til å gi store konsekvenser for andres liv:

Det er jo ganske skummelt – for det er stort ansvar å som ligger i det å ha makt på en så konkret måte som vi har her.

Utsagnet understreker igjen det ansvaret den profesjonelle opplever at hun sitter med når hun har makt, sågar en legitim makt til å definere og konkludere. Det legitime aspektet reflekteres i følgende sitat:

Innenfor disse rammene her så ligger det makt til å definere.

5.1.2 Makt gir handlingsrom

Informantene gir uttrykk for at makten kan gi dem et handlingsrom de ellers ikke ville hatt. Dette gjelder særlig den delen av arbeidet som omfatter endringsarbeid. Materialet viser igjen at makt ikke oppfattes som ensidig knyttet til noe negativt, men at det gir muligheter ikke bare for den profesjonelle, men også for klienten. Materialet viser også at informantene opplever at selve institusjonskonteksten åpner opp for flere nyanser i samarbeidet mellom profesjonell og klient.

Altså makt er jo et sånn ekkelt ord. Det er ikke noe ålreit med den makten du har. Men samtidig den makten du har her er jo en god makt fordi man kan bruke makt som et middel til at folk skal få det bedre, til at ungene kan få det bedre.

En god makt motvirker farlige ting. Jeg opplever mange ganger at du ser noe som er vondt å se på og man har ikke makt til å gjøre noe med det. Det er like ofte man opplever det som den andre typen makt.

Disse utsagnene reflekterer flere av informantens forhold til makt knyttet til hjelp og endring. Det er særlig den profesjonelles mulighet til å bidra til at barna får en bedret omsorgssituasjon som både motiverer og hjelper den profesjonelle i å utøve sitt arbeid i en kontekst preget av makt og kontroll.

En annen uttrykker det slik:

Jeg ser at vi har noen muligheter til å bidra til at små barn får en bedre oppvekst enn de ville fått uten oss, eller uten vårt bidrag da og det er jo en veldig sånn positiv vurdering av akkurat den samme makten, for jeg har ikke noe mer makt overfor de familiene som synes det er forferdelig å være her og de som synes det er bra å være her, men det er jo den muligheten til å påvirke hvordan det går med ungene. Det er jo en positiv måte å definere makten på.

Samtidig foreligger det en erkjennelse av de motsetninger som kan ligge der mellom hva som den profesjonelle anser er til det beste for barnet og hva foreldrene selv mener:

Makt er godt for noen og ikke så godt for andre.

Jeg tenker at det ligger mange muligheter der, men det har jo også den konsekvens at jeg kan være med på å påføre mye sorg og smerte og fortvilelse hos de foreldrene som opplever å bli fratatt barna sine – så maken vi forvalter er jo tosidig...

Et annet og viktig forhold som flere gir uttrykk for, er at selv institusjonskonteksten gir et handlingsrom som åpner opp for en relasjon mellom profesjonell og klient som gir flere nyanser i måten å forstå klientens posisjon og samtidig mulighet for å utvikle en meningsfull relasjon. Man møter hverandre i mer uformelle settinger; over en kaffekopp foran TV, spiser middag sammen, kort sagt deler et hverdagsliv:

Det at vi treffer foreldrene så tett på døgnbasis gjør jo at det åpner seg veldig mange muligheter til å åpne seg på en måte og finne et eller annet å snakke om som ikke er dirketet det barneverntjenesten har bedt oss om å jobbe med....Det åpner seg så mange muligheter til å bli kjent med hverandre på da.... Det blir lettere å tørre å begynne å sette ord på grunnlaget for at de er her som kanskje ikke vekker så stor behov for å beskytte seg eller forsvare seg hele tiden.

Andre informanter peker på de mulighetene som ligger i det faktum at klienten ikke har noen reell valgmulighet i forhold til å fraskrive seg den hjelpen som ligger implisitt i det å vurdere og definere en omsorgspraksis. En del av defineringsarbeidet handler også om å få et bilde av hvorvidt klientene nyttiggjør seg den veiledningen de mottar i forhold til å utvikle og styrke sin omsorgskompetanse:

Jeg tror at makten gir noen muligheter. Det er noen ting med at når man bare er innom et sted når det passer en, du trenger litt hjelp med barnet ditt, barneverntjenesten kommer med Aline som et forslag som du kan takke nei til og rusle hjem igjen, så tenker jeg at makt gir en tydelighet... I den posisjonen vi har, den tydeligheten som ligger der – at barneverntjenesten kan velge å ta barnet ditt. Der ligger det en konfrontasjon som gir noen mennesker en mulighet. Det står så beinhardt foran deg at ok, man bretter opp armene og jobber!

En annen uttrykker det slik:

Jeg tror det ligger mange muligheter i det at de menneskene som kommer hit er ganske presset, og i det ligger det også en mulighet!

5.1.3 Tillit til fagkunnskap og medmenneskelighet

Hvilke faktorer mener informantene kan ligge til grunn for at det er mulig å utnytte et handlingsrom? Det er særlig to forhold som går igjen hos deltakerne; tillit til at den profesjonelle både har den nødvendige fagkunnskap og medmenneskelighet. Materialet viser også at informantene reflekterer over begrepet tillit i en kontekst preget av makt og kontroll. De forventer ikke ”blind tillit”, men er opptatte av å fremstå som kompetente fagpersoner med medmenneskelige kvaliteter i møte med klientene.

Jeg tror det å vise at jeg kan noe, at jeg er en fagperson de kan stole på, at jeg kan noe om barnet – det tror jeg er veldig viktig. Og – at jeg er et vennelig menneske, et ufarlig menneske, i den grad det går an da, hm, jeg tror jeg kan vise at jeg vil henne vel.

Samtlige deltagere reflekterer over begrepet tillit og i hvilken grad de kan forvente tillit fra klientene. Samtidig er de opptatt av at relasjonen mellom dem og klientene baserer seg på tillit, men at det er en tillit som har visse begrensninger. En deltager uttrykker det slik:

Det vil være farlig å forvente blind tillit fra noen og prøve å oppmuntre til det. Et tillitsforhold her handler om å stole på det jeg sier og det jeg kan, at de føler tillit på den måten at jeg vil være ærlig og tydelig og at jeg ikke vil dem vondt og at jeg vil barnet godt. Tillit her handler om tillit til kompetansen vår og til ærlighet.

En annen informant understreker betydningen av å være bevisst det tillitsforholdet som kan oppstå mellom henne og klienten. Det fordrer en bevissthet og refleksjon rundt hennes kommunikasjonsform, hennes rolle og hvordan hun skal håndtere tilliten som vises henne.

At jeg har en vennelig væremåte, at jeg kan vise varme og spontanitet, ting som kan forveksles med noe hyggelig, noe jovialt, noe ufarlig. Men det er en fare der også, når jeg merker at klienten har tillit til meg så må jeg håndtere det, være bevisst meg selv.

Informantene er gjennomgående opptatt av forholdet mellom å fremstå som hyggelige og vennlige og samtidig være ærlige. De understreker nødvendigheten av å gi ærlige og tydelige tilbakemeldinger for å kunne inngå i et tillitsbasert forhold til klientene.

Vi bør være hyggelige mennesker å forholde seg til, at vi er blide, at vi tar oss tid, at vi klarer å vise hver enkelt familie at vi er interessert i akkurat de og hvordan de har det. At vi opptrer på en måte som gjør at vi er ærlige eller et annet ord – at vi er redelige.

En deltaker oppsummerer temaet knyttet til tillit til fagkunnskap og medmenneskelighet på en illustrerende måte når hun sier:

Man er profesjonell, man er menneske, man er et profesjonelt menneske og man er et profesjonelt medmenneske.

5.2 En relasjon rammet inn av fysisk nærhet

Informantene ser ut til å oppleve at forholdet mellom klient og profesjonell påvirkes av de rammer som omgir relasjonen. Tema nr. 2 beskriver deltakernes opplevelse knyttet til det å forholde seg til klienter i en kontekst som nødvendigvis består av mange formelle, men også uformelle møtepunkter. De ser ut til å mene at den materielle konteksten kan bidra til at klientene danner seg et mer nyansert bilde av hvem de er som profesjonelle. Dette mener de gir noen muligheter i utrednings- og endringsarbeidet, men det stiller dem også overfor utfordringer som utfordrer deres bevissthet og refleksjon rundt egen rolle. Informantene reflekterer over forholdet mellom å være personlig og profesjonell og viser hvordan denne bevisstheten rundt egen rolle er medvirkende til at de ser ut til å legge et forbehold i relasjonen.

5.2.1 Tett på klientens hverdagsliv

En døgninstitusjon representerer en ramme hvor ansatte og klienter viser seg frem for hverandre i mange av hverdagslivets situasjoner. Deltagerne peker på hvordan denne rammen er med på å forme det relasjonelle forholdet som utvikler seg mellom klient og profesjonell. En uttrykker dette på følgende måte:

Når familiene flytter inn her så er det klart at – det er sikkert fordeler og ulemper ved det – men det er klart at vi blir i hvert fall nødt til å gjøre et reelt forsøk på å komme i en relasjon til hverandre som er annerledes enn når du treffer en familie en gang eller to i uka.

Flere av informantene peker også på det forholdet at klientene får et mer nyansert bilde av de ansatte, og at det kan gi noen positive effekter i forhold til relasjonen mellom klient og profesjonell:

Det hverdagslige samværet gir jo de også et mer nyansert bilde av hvem vi er enn når jeg som saksbehandler møtte klienter på kontoret mitt. Jeg tenker at her har vi muligheten til å ha mer tid sammen og dele mange ting som kan åpne opp litt...

En annen informant uttrykker det slik:

Jeg tror de ser mer av oss som mennesker – at de profesjonelle også er mennesker. Vi kan ha både en uformell og formell tone og det kan være en utfordring, men jeg tror at noen gjør seg noen nyoppdagelser i forhold til hva det er å være profesjonell og de kan tillate seg å stille private spørsmål. Vi kommer jo i en helt annen posisjon fordi de er her hele døgnet.

Samtidig er det noen som peker på de utfordringene det ligger i nettopp å dele en type hverdagsliv med klientene hvor grensene mellom det formelle og uformelle blir diffuse:

Jeg husker veldig godt en situasjon rundt middagsbordet. Vi begynte å snakke om fødsler og så får jeg et direkte spørsmål om mine fødsler og smertelindring og da tenkte jeg stopp – jeg kjente at det ble litt for nært og som jeg ikke trivdes i.

En annen informant er opptatt av hvordan disse diffuse grensene kan være vanskelig å forholde seg til både som profesjonell og klient:

Det å forholde seg til noen til enhver tid, til og med når du skal opp å tisse om natten, så tror jeg de får et annet forhold. Men det utfordrer nok også i og med at de vet vi skal si noe om dem.

Hun sier videre:

De krever noe å gå inn i en stue, sette seg ned. Det er på en måte i et slags rart dagligliv at miljøterapeutene fungerer.

En annen informant uttrykker det slik:

Dere (klienten) er her 24 timer i døgnet, dere skal få lov å vise dere frem, men når jeg går inn og skal beskrive det så er det mine beskrivelser, mine fortolkninger av det som kommer frem – det gir allikevel noen begrensninger...

5.2.2 Bevisst på rolle

Det å være tilstede i klientenes hverdagsliv opplever noen av informantene som krevende i forhold til at det kan påvirke hvordan deres rolle blir oppfattet. Som kvinne og mor selv (samtlige informanter har barn) kan man i det daglige samværet på avdelingen lett komme i situasjoner som kan ha likhetstrekk med et venninne forhold:

Jeg har tatt meg selv i mange ganger å tenke nei, jeg er ikke her som venninnen din, jeg er her fra Aline, jeg har det og det oppdraget. Ja, og sånn er det.

Materialet viser at den profesjonelle befinner seg i en gråsoner hvor man på den ene siden skal delta og være tilstede i et hverdagsliv, samtidig som man har en posisjon vis avis klienten som er definert i forhold et mandat og et oppdrag. Informantene beskriver den nærhets- og avstandsposisjon de har i forhold til klienten:

Jeg må være bevisst min rolle, at det å være sensitiv ikke går over til å være den snille eller det å gjøre meg uklar i forhold til hva rollen min er. At jeg kan være imøtekommende, hyggelig og snill og empatisk, men allikevel så må jeg være bevisst på at det jeg gjør er tydelig nok. Jeg må ha et ryddig forhold sånn at det ikke blir uklart for dem og like mye for meg selv, at jeg ikke blir en venninne liksom.

En annen gir uttrykk for at det å bli oppfattet som en venninne ikke er det problematiske, men det å hele tiden ha en bevissthet om det:

Jeg kan ikke forveksle meg selv med en venninne, det synes jeg i grunnen ikke er så vanskelig, men jeg synes det kan være vanskelig å stå i det, å ha en høy bevissthet om det og være redd for at noen skal føle blind tillit – tillit til at hun vil meg vel, at hun vil hjelpe meg.

Følgende eksempel illustrerer hvordan en informant finner det nødvendig å klargjøre rollen sin overfor en mor:

Jeg husker jeg måtte ta opp med en mor hvor grisete det så ut i boenheten hennes. Mor sa at hun hadde snakket med venninnene sine og de syntes det så greit ut. Da tror jeg sa noe sånt som: Ja hvis jeg hadde vært venninnen din kan det godt hende jeg også hadde sagt det, men jeg er ikke din venninne, og jeg må si fra til deg for det er min oppgave.

Samtlige informanter sier de er opptatte av å vise medmenneskelighet, varme og anerkjennelse. Når dette skal komme til uttrykk både i en formell og en uformell setting, opplever den profesjonelle at balansen mellom å vise seg frem nettopp som et medmenneske og profesjonell blir krevende:

Det er en krevende balansegang å være i her og jeg kjenner det kan gjøre vondt når instinktet er å ønske å hjelpe og være omsorgsfull og at det ikke alltid er forenlig med at dette går nok ikke. *Omsorgen til barnet er for dårlig, min presisering.*

5.2.3 Forbehold i relasjonen

De fysiske rammebetingelsene gir som informantene har pekt på både noen muligheter, men også begrensninger på relasjonen mellom klient og profesjonell, blant annet slik at rollen kan oppfattes som diffus både av profesjonell og klient. Informantene ser ut til å ha en oppfatning av at en god relasjon handler om tillit og gjensidighet, og at dette er kvaliteter ved en relasjon som man ikke kan forvente i en kontekst preget av makt og kontroll. Begrepet *relasjon* erstattes i materialet med begreper som *samarbeid* og *allianse*. En informant bruker ordet *forbehold* når hun skal beskrive tillitsforholdet mellom henne og klienten.

Når jeg merker at klienten har tillit til meg så må jeg på en måte håndtere det og være bevisst meg selv. Ikke slutte å vise varme eller spontanitet men hele tiden med noen forbehold. Jeg kan ikke vise hvilken som helst spontanitet.

Utsagnene til noen av informantene kan tyde på at de legger noe ensidig positivt i selve begrepet relasjon, og derfor velger å erstatte det med andre begreper som de mener dekker bedre det forholdet som oppstår mellom dem og klienten:

Jeg foretrekker å snakke om samarbeid eller en arbeidsallianse i stedet for relasjonsbygging. Det er kanskje for å ha et mer nøkternt utgangspunkt i forhold til at vi ikke er en institusjon som skal hjelpe og støtte koste hva det koste vil. Vi må holde det litt ”stødig”.

Informantene velger gjennomgående å erstatte begrepet relasjon med ord som handler om samarbeid, arbeidsrelasjon og arbeidsallianse:

Vi har jo snakket mye om dette med en arbeidsrelasjon da, for jeg kan jo ikke tenke at all relasjonen til familiene her skal være sånn tillitsbasert i den forstand at de kan legge hele sitt liv....

En annen informant uttrykker dette på følgende måte:

Egentlig så liker jeg ikke å bruke ordet relasjon. Jeg tenker at vi har en samarbeidallianse på en måte. Vi må forholde oss til hverandre, vi må finne en måte å samarbeide på og så springer det en relasjon ut av det hvor vi kan kommunisere og være åpne mot hverandre.

Overfor klienten så sier jeg at vi må finne en måte å samarbeide på og at det er litt av nøkkelen her. Samarbeide er et ord man kan forholde seg til.

På spørsmålet om hva den profesjonelle legger i begrepet en ”god relasjon” sier flere at det handler om gjensidig tillit og at det ikke er noe man kan forvente på en institusjon:

En relasjon handler om noe gjensidig. Men det er det jo ikke her. For det første må de være her og de må forholde seg til oss på en eller annen måte. De er her under en helt annen agenda.

Relasjon ja, hm, hva er nå det? Det er noe fint og det er gjensidig og det synes jeg ikke passer helt inn her! Jeg har trøbbel med å bruke det ordet her.

Informanten her har en oppfatning av at det å ha en relasjon innebærer noen kvaliteter som ikke passer inn og som mer beskriver relasjoner man har i en privat kontekst:

Jeg kan ikke forvente at noen skal like meg. Jeg kan forvente at de skal forholde seg til meg, men jeg kan ikke forvente at de skal ha lyst til å snakke med meg. Relasjon for meg er noe mer. Da tenker jeg på forholdet jeg har til mine venner eller familie. Der kan jeg være meg selv og det er trygt og gjensidig.

5.3 En relasjon i møte med motstand

Tema nr. 3 illustrerer deltagerens opplevelse av å møte det de benevner som klientenes *motstand*. Det er særlig to forhold som går igjen i materialet; hvordan motstanden snevrer inn den profesjonelles handlingsrom, og ubehaget som følger av klientens taushet og tilbaketrekking. Materialet viser også at informantene er opptatt av å forstå hva som ligger bak motstanden, og at motstand særlig er vanskelig å møte i mer uformell samhandling. Noen beskriver også hvordan de forsøker å komme ”bak” motstanden ved å tematisere den. Informantene gir uttrykk for å knytte følelsen av ubehag til det å være definert inn i en maktrolle og i et maktapparat, samt det å ikke oppleve å møtes i et gjensidig emosjonelt samspill med klienten.

5.3.1 Når motstand snevrer inn handlingsrommet

Jeg har tidligere pekt på informantens opplevelse av at makt på et nivå kan øke handlingsrommet. Foreliggende sitater illustrerer hvordan informantene opplever at klientens motstand kan føre til at handlingsrommet til den profesjonelle snevres inn og at det påvirker det man prøver å få til i samhandlingen med klienten.

Jeg tror det påvirker hva jeg prøver å få til. Det blir jo en utfordring selv om vi er aldri så profesjonelle å greie å finne ut av hvordan vi skal forstå motstanden. Det kan jo oppleves som veldig tungt å jobbe med. Man kan få noen svar, men ikke så mye mer enn det. Dialog og initiativer mangler.

Informanten er opptatt av å forsøke å forstå hva som ligger bak klientenes strategier og antyder med det at det kan være ulike måter å forstå klientens motstand på. De opplever det å forstå som en større utfordring enn det direkte møte med klientens motstand

En annen peker på hvordan møte med motstand er med på å påvirke hennes selvforståelse:

Jeg fant ingen vei inn, jeg ble møtt av en mur av taushet uansett hvilken innfallsvinkel jeg valgte – en sånn mistenksom taushet hvor jeg ble oppfattet på en helt annen måte enn jeg mente. Det opplevdes som vrengebilder av hvordan jeg vanligvis tenker om meg selv. De var nok veldig redde...

Andre informanter peker på hvordan det at den profesjonelles handlingsrom snevres inn fratrar klientene noen av de mulighetene som ligger i konstruktiv dialog og samspill med den profesjonelle og på den måten kan gi de et dårligere tilbud:

Når jeg ikke klarer å nå frem på noe vis – da snevres handlingsrommet mitt inn. Og det er ikke noe behagelig. Jeg får færre strategier og jeg låser meg raskere. Jeg gir dem færre muligheter her rett og slett... Det oppleves tyngre og tyngre å jobbe med. Det krever noe når du møter stumhet, kulde og avvisning.

Noen informanter peker særlig på at de mer uformelle møtepunktene med klientene blir vanskeligere å gå inn i når motstanden er uttrykt og tilstede:

Jeg merker hvor tungt det er å gå inn i alt det som ikke er planlagte samtaler – det mer uformelle. Det planlagte og avtalte går det an å gjennomføre med større lytthet uavhengig av relasjon. Jeg opplever en større trygghet når det er avtalt enn når det er mer tilfeldige observasjoner i miljøet.

En informant gir uttrykk for hvordan hun forsøker å finne en vei forbi motstanden ved å være nysgjerrig og ikke konkludere for raskt:

Jeg prøver å holde fast i en nysgjerrighet. Jeg tenker at jeg aldri må slutte å være nysgjerrig, også lenge etter at man kan kjenne lysten til å definere noen som helt umotiverte. Dette er klart lettere å si enn å gjøre.

En annen beskriver hvordan hun kan kommunisere om motstanden og således stiller seg åpen for å diskutere premissene for samarbeidet:

Jeg kan være ganske god på å komme forbi motstanden ved å stille meg åpen, si at dette er vanskelig, men hva skal vi gjøre for å klare å arbeide bedre sammen. Noen ganger hjelper det, andre ganger kommer jeg ikke videre.

5.3.2 Opplevelse av ubehag

Møte med motstand oppleves som ubehagelig og understreker for informantene den makt konteksten de opplever å være en del av.

Man kan jo kalle det motstand, men jeg tenker at opplevdes som gjensidig motstand. Familien hadde sikkert sagt at de møtte motstand fra oss. Det er kjempe slitsomt. Jeg presses inn i den makt rollen – makt med gufne fortegn.

Et generelt funn i materialet og som kommer til uttrykk i mange sammenhenger, er det ubehaget som knyttes til at de opplever at flere familier ikke forstår hvorfor de er på institusjonen. Dette kan handle om et ubehag knyttet til det å være del av noe som kan oppfattes som et maktapparat.

Dette var en familie som var veldig motvillige til å komme hit. Ja, de samtykket, men de kom aldri til et punkt hvor de forsto hvorfor de var her. Alt vi sa og gjorde bekreftet deres forforståelse av at de var i et maktapparat

Ubehaget ser også ut til å være knyttet til manglende gjensidighet og opplevelsen av å bli forstått. En informant trekker en parallell til det tidlige samspillet mellom foreldre og barn når hun skal beskrive hvordan det oppleves ikke å bli møtt:

Det er jo som med de bitte små babyene her, hvordan noen orker å se på deg, andre orker ikke å se på deg, det tar tid. Man må lokke de frem. Og det er noe av det vi er opptatt av her i det tidlige samspillet – og gi rom og anledning til å orke å utfolde seg i livet. Orke å få tillit. På en måte så gjelder jo det alle mennesker til enhver tid, sånn sett er ikke det noe nytt at handlingsrommet snevrer seg inn når ingen møter deg!

Man opplever skuffelse når man ser at man ikke når frem. Man trekker seg litt tilbake når man egentlig burde pushe seg litt mer.

5.4 Oppsummering av temaene

Materialet viser at det er tre hovedtemaer informantene opplever preger relasjonen mellom klient og profesjonell. Temaene handler om forholdet mellom makt og tillit i den profesjonelle relasjonen, den materielle kontekst og møte med motstand.

Informantene gir uttrykk for å legge inn et forbehold når de skal beskrive tilliten mellom seg og klient, samt at de opplever et ubehag knyttet til å definere klienten. Samtidig gir de uttrykk for at makt gir et handlingsrom knyttet til endringsarbeid, og at dette forutsetter at de fremstår med fagkompetanse og medmenneskelighet hvor ærlighet og oppriktighet er sentrale faktorer. Informantene opplever også at de fysiske rammebetingelsene både gir et handlingsrom, men også begrenser det avhengig av hvor bevisste de er sin rolle og posisjon. Forbeholdet de opplever knyttet til tillit går også igjen når de skal beskrive relasjonen mellom seg og klienten. Begrepet relasjon erstattes med "samarbeid" og "allianse". Materialet viser at informantene er opptatt av klientens motstand. Motstanden er vanskelig å forstå, snevrer inn handlingsrommet og oppleves som ubehagelig, samtidig som den ser ut til å påvirke deres selvforståelse.

6.0 DRØFTING AV TEMAENE

Å forklare et fenomen, er å fjerne seg fra det. Når jeg begynner å snakke om dette, til meg selv og andre, er jeg igjen ved å miste det som aldri riktig var mitt (Peter Høeg 2006).

I drøftingsdelen vil jeg ta utgangspunkt i de tre hovedtemaene som kan illustrere hvordan den profesjonelle opplever at makt påvirker det relasjonelle forholdet til klienten. Denne inndelingen er gjort for å lage en oversiktlig presentasjon av stoffet. Hvert tema avsluttes med en kort sammenfatning.

Det første temaet handler om forholdet mellom makt og tillit i relasjonen. Det andre temaet omhandler hvordan relasjonen påvirkes av de fysiske rammebetingelsene. Det tredje temaet omhandler den profesjonelles møte med klientens motstand og hvordan det oppleves.

Temaene drøftes i lys av den teoretiske og verdimessige forforståelsen som er presentert i teorikapittelet, samt problemstillingen. Drøftingen er på ingen måte ment å *forklare* hvordan makt påvirker det relasjonelle forholdet mellom profesjonell og klient. Informantenes opplevelser og erfaringer er subjektive; de kan aldri bli mine. Foreliggende drøfting er kun ment å antyde noen måter (blant mange) man kan forstå det materialet som foreligger.

Hvilken opplevelse har barnevernsarbeideren av hvordan maktaspektet påvirker det relasjonelle forholdet til klienten?

Del spørsmål:

På hvilken måte påvirker maktaspektet barnevernsarbeiderens handlingsrom i endrings- og utredningsarbeidet?

Hvordan virker maktforholdet i relasjonen inn på barnevernsarbeiderens selvforståelse?

6.1 En relasjon preget av makt og tillit

I følge Foucault er fenomenet makt alltid tilstede i menneskelige relasjoner (Lundby 1998). Løgstrup uttrykker noe tilsvarende når han hevder at det at den ene er utlevert den andre betyr at våre innbyrdes forhold alltid er et maktforhold (Løgstrup 2008). Det vil i en normativ barnevernskontekst være misvisende å si at det innbyrdes forholdet er et likeverdig maktforhold. Likevel hevder Løgstrup at vi alltid møter hverandre med en naturlig tillit og at det ikke ville være mulig å leve uten tillit (ibid).

Disse teoretisk betraktningene fordrer en bevissthet, *en etisk fordring* (Løgstrup 2007), hos den profesjonelle om hvordan forholdet mellom makt og tillit forvaltes i den profesjonelle relasjonen.

Informantene gir slik jeg tolker deres utsagn uttrykk for å ha et reflektert, bevisst og nyansert forhold til makt-, og tillitsaspektet i deres møte med klientene. Aamodt fant i sin undersøkelse at sosialarbeidere var lite opptatt av maktaspektet i relasjonen (Aamodt 2007). Til det er det å si at Aamodts undersøkelse er av forholdsvis eldre dato (1997). Oppmerksomheten og fokuset på den profesjonelles dobbelt rolle innenfor sosialt arbeid ser ut til å ha fått større og større plass i den yrkesetiske diskusjonen blant profesjonelle. Samtidig er temaet ofte oppe til diskusjon i personalgruppen på avdelingen, hvilket igjen skulle medvirke til å påvirke informantenes bevissthets- og refleksjons nivå.

Materialet viser også at deltakerne særlig knytter makt til deres rolle som kontrollør, og tillit til deres kompetanse og medmenneskelighet; klienten har tillit til at den profesjonelle kan bidra med ting klienten trenger. Det siste samsvarer med Grimen når han hevder at det er større sjanse for at noen med makt, enn at noen uten makt får tillit (Grimen 2007). Samtidig kan man hevde at tillit kan tilsløre de reelle maktrelasjonene. Halvorsen (1995:4) hevder imidlertid at:

Profesjoner som skal tjene andre kan ikke starte ut fra mistillit. En aller annen tillitsrelasjon er en forutsetning for og preger den profesjonelles eventuelle maktbruk.

Tillit og makt er således ikke et enten- eller fenomen, men et fenomen som henger uløselig sammen og som både kan begrense og utvide handlingsrommet.

6.1.1 Forbeholden tillit

Resultatene fra intervjuene viser at som profesjonelle innenfor et normativt system ikke synes de kan forvente ”blind” eller ”spontan” tillit fra klientene. Aslaug Kristansen har i sin analyse av tillit og tillitsrelasjoner sett på begrepet tillit i lys av ulike teoretikere. Hun introduserer i den forbindelse to nyanseringer; *en forbeholden tillitsvariant* og *en spontan eller umiddelbar tillitsvariant* (Kristiansen 2005). Med henvisning til Løgstrup hevder hun at umiddelbar tillit manifesterer seg spontant ved at *det liv som legges i den andres hånd*, blir tatt vare på. Dette i motsetning til en forbeholden tillitsvariant som er preget av ulike grader av reservasjon og tilbakeholdelse (ibid.). I denne forbindelse er det interessant å se på begrepet *diskursetikk*.

Begrepet er knyttet til Habermas (Eide og Eide 2007). En grunnleggende tanke i diskursetikken er at moralske normer som oppriktighet og sannferdighet utgjør et *gyldighetskrav* som bare lar seg oppfylle dersom alle gjennom fornuftig diskusjon, *en diskurs*, kan si seg enige i at det bør gjelde (ibid.). Diskursbegrepet hos Habermas skiller seg således fra Foucaults diskursbegrep. I diskursetikken knyttes dette gyldighetskravet til begrepet tillit (Jørgensen 2004:32). Slik jeg forstår resonnementet kan man si at tillit er begrunnet i konsensus. Et viktig poeng for Habermas er derfor at diskursen forutsetter at den er *herredømmefri*, slik at ingen interesser dominerer på bekostning av andre, og at alle skal høres (Eide & Eide 2007). Selv om det er et viktig prinsipp i sosialt arbeid å la de berørte parter

komme til orde (ibid.), kan man allikevel si at diskursetikken representerer en ideell teori som i en barnevernfaglig kontekst vil være vanskelig å oppfylle. Tillit i en slik kontekst vil derfor nødvendigvis kunne innebære et forbehold og således ikke spontant være til stede og ivaretatt.

Informantene i mitt materiale synes opptatt av nettopp moralske verdier som ærlighet, pålitelighet og redelighet, samtidig som de ikke forventer en uforbeholden og spontan tillit, men en forbeholden tillit.

I det man som klient går inn i en relasjon vil man i tråd med Løgstrups tenkning om å legge sitt liv i den andres hånd, stå i fare for blottstille seg for den profesjonelle og følgelig bli sårbar og krenkbar. Forbeholdet i tilliten kan derfor være en nødvendig strategi for å opprettholde autonomi og frihet. (Dette vil jeg komme nærmere inn på i punkt 6.3.1). Man kan derfor forstå den profesjonelles forventning om et forbehold dit hen at den grunnleggende asymmetrien i forholdet, samt en dialog som ikke kan sies å være herredømmefri, medfører at den profesjonelle anerkjenner et forbehold i tilliten. Dette kan derfor være et aspekt ved en etisk bevissthet hos den profesjonelle.

Forbeholdet som den profesjonelle legger i forventningen om tillit fra klienten, synes allikevel å inneholde en tro på at klienten har en forståelse av at de som barnevernsarbeidere ønsker ”dem vel”, at de er vennlige og at de er ”er fagpersoner de kan stole på”. En av informantene bruker formuleringen *å være et profesjonelt medmenneske*. For den profesjonelle kan det bety å dele reaksjoner, tanker og følelser blant annet knyttet til temaet makt og tillit og samtidig kunne gi begrunnelse for faglige vurderinger også når de går på tvers av hva klienten ønsker. En av informantene sier at hun i samtaler med klienter kan finne det nødvendig å tematisere makt- og tillitsaspektet i samarbeidet dem i mellom.

Men alt skal ikke deles, og den profesjonelle skal ikke være privat, men et ”medmenneske”; *et profesjonelt medmenneske*. Dette er i tråd med forskningen når det pekes på betydningen av medmenneskelige kvaliteter hos den profesjonelle som ekthet, vennlighet og pålitelighet (Maiter et.al. 2006, Uggerhøy 1994), og at ærlighet formidles gjennom å gjøre rede for ”forvaltningens vurdering av familien” (Uggerhøy 1994).

Sterns intersubjektivitetsteori (1985) har etter min oppfatning relevans for den profesjonelle relasjonen. Hans selvutviklingsmodell understreker betydningen av det sosiale, og det å kunne dele følelser og opplevelser. Til Sterns perspektiv hører også en understreking av at ikke bare spedbarnet, men ungdom og voksne har behov for andre mennesker. Legger vi Løgstrups

etiske fordring til grunn kan man si at forholdet mellom profesjonell og klient innebærer at man ikke kan unngå å forholde seg til hverandre selv der det foreligger et maktforhold. Schibbye (2002) peker i denne sammenhengen på det dialektiske i alle relasjoner. Asymmetriske forhold er også gjensidige og gjensidige forhold kan være asymmetriske. Forholdet er dialektisk i den forstand at partenes opplevelse og samværmåter forutsetter hverandre (ibid.).

Det at mennesker gjennom hele livet har behov for andre mennesker, konkretiserer Stern i behovet for en *selvregulerende annen* (Stern 1985). Begrepet er hentet fra et av Sterns fem selvområder, og innebærer at omsorgspersonen regulerer oppmerksomhet, balanserer følelser og samtidig utfordrer spedbarnets nysgjerrighet og undring (ibid.). En profesjonell kan i relasjonen til klienten fremstå som den selvregulerende annen og kunne bidra til å regulere spenning og holde kontakten på et godt og balansert intensitetsnivå. Ved å bekrefte den andre, dele opplevelser og tanker og således bidra til å styrke den andres selvfølelse, kan grunnlaget legges for å kunne jobbe med endring og utvikling. Ser vi igjen på Sterns begrep *The Motherhood Constellation*, forstår vi hvor viktig det kan være for en nybakt og derved sårbar mor å bli møtte med aksept og anerkjennelse, ekthet og pålitelighet (Stern 2004).

6.1.2 Makt

Informantene ser ut til å oppleve rollen som forvalter av makt som ubehagelig og til dels ”smertefull”. Løgstrup hevder at man kan føle avsky og uverdighet i tanken på å ha makt i et annet menneskes liv. Man kan ha et ønske om ikke å ha makt og innflytelse, men i følge ham er det umulig (Løgstrup 2008:66).

Ubehaget synes knyttet til det å inneha en rolle som legitimerer at man som profesjonell skal si noe om andres fungering som foreldre. Dette er i tråd med Erstads (2006) funn i sin doktorgradsavhandling, hvor hun viser til det ubehaget de profesjonelle opplever i arbeidet med fortolkning og definering av klientene.

Forelderrollen er en rolle vi som profesjonelle identifiserer oss med, og hvor vi innenfor både den private og offentlige sfære selv kan ha kjent på det å bli vurdert og definert. Det ser ut til at informantene deler og anerkjenner det smertefulle i å bli et *faktum* for å vise til et begrep hentet fra Skjærveim (1996).

Schibbye (2002) bruker begrepet *reifisering* om det å definere. Å reifisere betyr å gjøre noen ting. Skjærvheim (1996) anvender begrepet å *objektivere*. Implisitt i dette er at noe kan observeres som et objekt, at det kan styres og predikeres. Reifisering henger uløselig sammen med det å forstå virkeligheten som oppdelt i stedet for helhetlig og sammenhengende. Schibbye (2002)) bruker også begrepet *punktivering* som vi finner igjen innenfor systemisk tenking. Det vil si å plukke ut en hendelse, fryse den fast som noe statisk for samtidig å glemme at en hendelse ikke kan forstås uten som del av en sammenheng. Schibbye (ibid.) påpeker reifiseringens destruktive innflytelse i relasjoner. Relasjonen påvirkes av at den ene blir definert av den andre og vise versa. Hun sier at smerten individet opplever ved å tingliggjøres er vanskelig å gripe med ord og forsøker å beskrive denne som en følelse av overgrep (ibid.). Dette kjenner vi igjen fra Skjærvheim (1996:75) når han hevder at det å objektivere er å *gå til åtak på den andre sin friedom*. Reifisering kan forstås som noe som foregår i alle relasjoner, men synes særlig alvorlig i den profesjonelle relasjon, idet konteksten legger til rette for at klienten kan akseptere den profesjonelles definisjoner. Foucault peker i denne forbindelse på *en effekt av makt* (Lundby 1998:92): Han sier at når folk opplever en kontinuerlig evaluering i tråd med ”institusjonaliserte” normer, så vil de bli sine egne *vakter* (Lundby 1998:99). Får man høre tilstrekkelig mange ganger hva man bør gjøre annerledes som mor, så kan man ikke unngå å bli påvirket og formet av det. I denne evalueringen ligger det implisitt en objektivering og definering som fratrar menneskets dets subjektive virkelighetsoppfatning. Denne form for definering ser ut til å påføre informantene ubehag.

En av deltakerne stiller spørsmålet om den andres virkelighet har plass og rom i vurderingen av klientene. Informantens spørsmål kan man forstå som betimelig, samtidig som man innenfor en barnevernfaglig kontekst er i en posisjon hvor den profesjonelles vurderinger nødvendigvis også vil måtte innebære å objektivere den andre.

May-Brit Solem (m.fl. 2008) gir uttrykk for et lignende syn når hun argumenterer for at vi som praktikere ikke kan unngå å måtte forholde oss til normative vurderinger av for eksempel samspill mellom foreldre og barn. Vi kan ikke bortforklare at det er en objekt-subjekt relasjon mellom profesjonell og klient ikke minst på grunn av våre fagspesifikke kunnskaper. Objektivering er innebygd i selve yrkesrollen og i noen tilfeller vil ikke den profesjonelles faglige vurdering stemme overens med klientens virkelighetsoppfatning. For å henvise til Løgstrup (2008), sier han at oppfyllelsen av *den etiske fordring* ikke betyr at man skal etterkomme all den andres behov og ønsker. Å oppfylle fordringen kan også innebære at man må gå på tvers av det den andre måtte forlange og ønske.

Slik sett må kanskje ubehaget knyttet til det å definere nødvendigvis utgjøre en del av den profesjonelles selvforståelse. Spørsmålet blir heller hvordan vi kan leve med dette dilemmaet i vår profesjonsutøvelse. (Dette vil jeg komme tilbake til i punkt 7.1).

Som nevnt tidligere viser materialet at tilliten til den profesjonelle oppfattes å være knyttet opp i mot den profesjonelles kompetanse og medmenneskelighet, og at tillit forutsetter makt. Slik sett kan man si at makten gir et handlingsrom. Dobbelrollen som hjelper og kontrollør i barnevernsarbeid kan forstås som å ligge implisitt i mandatet slik at hjelp og kontroll er to ulike dimensjoner i arbeidet og ikke to ytterpunkter. Når man for eksempel definerer intervensjoner som endringsarbeid, er dette noe som skjer samtidig og i stor grad som følge av at det parallelt foregår kontroll (Botten & Nygaard 2007). I lys av dette kan man forstå at informantene opplever at makten gir dem et handlingsrom nettopp i forhold til å initiere endring. Habermas ville nok allikevel stille seg kritisk til at makten gir dette handlingsrommet. Makt for Habermas er knyttet til kommunikativ handling og utspiller seg ulikt i *systemverden* og *livsverden* (Røkenes & Hansen 2006). Forstår man her makten som en del av systemet kan man si at *systemverdens kolonialisering av livsverden* kan bidra til at handlingsrommet begrenses. Jørgensen (2004:48) viser til Habermas sitt maktbegrep når hun sier at:

Den strukturelle dominansen finner sted når de objektive sosiale betingelser setter grenser for individers selvbestemmelse og realisering.

En av informantene påpeker eksplisitt at ”makten gir noen muligheter”. Hun sier videre at makt gir en tydelighet på den måten at det ikke er mulig for klienten å misforstå hva det er som kan ”stå på spill”. Dette kan på mange måter være riktig, samtidig kan en institusjons kontekst som både inneholder en formell og en uformell ramme; *livsverden* og *systemverden*, tilsløre nettopp denne tydeligheten og gjøre rollen diffus. (Dette vil jeg diskutere nærmere i punkt 6.2.1)

Foucault hevder at makt er en forutsetning for dannelse av subjektet (Lundby 1998). Den kan bidra til å skape reflekterte personer og befeste gode relasjoner. Engelstad (2005:45) følger dette resonnementet når han sier at *uten at oppdragere kan utøve makt, er sosialisering og oppdragelse ikke mulig*. Dette synet på maktens muligheter støtter informantene da de hevder at makt gir et handlingsrepertoar i forhold til å styrke foreldrenes omsorgspraksis og derved bedre barnas situasjon. Ved å henvise til Engelstads definisjon av makt i relasjoner, ser en at

det at noen får andre til å gjøre det de ellers ikke ville ha gjort, kan gi noen endringsmuligheter. En informant peker nettopp på den makten de har til å påvirke barnas omsorgssituasjon sammen med sine foreldre. Råd og veiledning basert på kunnskap om barns omsorgsbehov kan medvirke til dette. Samtidig ligger det et paradoks her som Eide og Eide (2007) kaller *påvirkningsparadokset*. De trekker et skille mellom kommunikasjon som har som formål å påvirke den andre, og kommunikasjon som har som formål å styrke den andres evne til selv å reflektere over egen praksis og derved øke deres handlingsrepertoar og bedre deres selvfølelse (ibid.). Sterns selvområde, *det subjektive selvet*, omhandler det han kaller *affektiv avstemming*; det å tone seg følelsesmessig inn på den andre uten å påvirke. Dette ses på som en betingelse for å få til forandring innen den *subjektive relaterings* domene (Stern 1985). Fra systemisk tenkning har Maturanas ide om *strukturdeterminisme* gjort seg gjeldende innenfor familieterapi feltet. Han hevder at *en organismes struktur er den viktigste determinanten når man skal forklare hvordan organismen reagerer på stimulus* (Jones 1996:144). En følge av dette resonnementet kan derfor være at instruktiv interaksjon er umulig. Allikevel kan det å gi råd og veiledning åpne opp for langt større variasjon av muligheter. Her vises det til Skjærveim som hevder at det å møte hverandre i språket, og la seg engasjere om et felles anliggende gir en *tre-leddet relasjon* hvor to parter engasjerer seg om en felles sak (Skjærveim 1996). Aamodt (1997) viser til Skjærveim når hun hevder at samtalen foregår mellom likeverdige *subjekter* selv om den profesjonelle har fagkunnskap og er i en maktposisjon. Schibbye (2002) hevder på sin side at alle forhold er dialektiske; forholdet mellom den profesjonelle og klienten er på et nivå asymmetrisk, men på et annet nivå er det gjensidig. Aamodt (1997) hevder videre at det er mellom likverdige *subjekter* at gjensidigheten utspilles og en intersubjektiv forståelse oppstår. I dette møtet finner vi muligheten for det Skjærveim (1996) kaller det *transcendentale ego*; og som Aamodt (2003:159) mener gir *en frihet der ingen av partene ser den andre som objekt for sine vurderinger*.

6.1.3 Sammenfatning

I dette kapitlet har jeg forsøkt å illustrere gjennom ulike teoretiske perspektiver, hvordan informantene opplever forholdet mellom makt og tillit i den profesjonelle relasjonen. Teori har vist at makt forutsetter tillit og tillit forutsetter makt, dersom man skal få til endring og utvikling i det kliniske arbeidet. Det er påpekt hvordan fenomenene makt og tillit er uløselig knyttet til etiske spørsmål og dilemmaer. Informantene opplever å ha en *forbeholden tillit* hos

klientene. Det kan tolkes dit at de har en etisk bevissthet om det asymmetriske forholdet dem i mellom. *Den etiske fordring og diskurs etikkens gyldighetskrav* utgjør sentrale etiske perspektiver. Makt knyttes først og fremst til den profesjonelles rolle som kontrollør hvor det å *objektivere* og *reifisere* den andre oppleves som ubehagelig. Det stilles i den forbindelse spørsmål om ikke ubehaget nødvendigvis må utgjøre en del av den profesjonelles selvforståelse. Samtidig opplever informantene at makten kan gi et handlingsrom i forhold til å påvirke familiens fungering. Det er også pekt på et dilemma knyttet til det å *påvirke* andre i motsetning til å initiere til endring som noe som kommer innenfra. Gjennom språket kan man imidlertid møtes som subjekter i en felles sak – i en såkalt *tre-leddet relasjon*. Tillit knyttes til den profesjonelles faglige kompetanse og medmenneskelighet hvor *selvutviklingsmodellen* og den *dialektiske relasjonsforståelse* understreker det grunnleggende menneskelige i å kunne dele opplevelser og følelser.

Forholdet mellom makt og tillit i den profesjonelle relasjonen kommer til uttrykk i en døgnavdeling. Denne konteksten gir en nærhet til klientene som er annerledes enn når man møtes på et barnevernkontor. Tema nr. 2 omhandler hvordan informantene opplever at de fysiske rammebetingelsene påvirker relasjonen mellom klient og profesjonell.

6.2 En relasjon rammet inn av fysisk nærhet

I Aamodts undersøkelse om hvordan sosialarbeidere oppfatter relasjonen mellom seg og klient, kunne ikke hennes informanter si noe om hvordan rammevilkårene for relasjonen påvirket forholdet dem i mellom (Aamodt 1997). Rammevilkårene omfatter organisering, budsjettammer, lovverket, etc. Jeg vil i denne sammenhengen drøfte hvordan det hun kaller *den materielle kontekst* (ibid.), nødvendigvis må ha en betydning for relasjonen. Informantene reflekterer over dette forholdet i mitt materiale og peker på at det å være i en kontekst hvor det både er en uformell og formell tone gir noen utfordringer. De er opptatte av forhold knyttet til sin rolle, samt hvordan selve den ”hjemlige atmosfære” kan bidra til å gjøre relasjonen uklar. Jeg har tidligere vært inne på betydningen av at klient og profesjonell på et nivå kan møtes som subjekter i gjensidighet og felles forståelse. Materialet kan tolkes dit hen at nettopp det at man deler et ”hverdagsliv”, kan bidra til at man kan møtes som subjekter i en *symmetrisk relasjon* for å referere Schibbye (2002). Man kan allikevel tolke at informantene også legger inn et forbehold i relasjonen idet de opplever at grensene mellom det ”personlige”

og ”det profesjonelle” kan bli diffuse. Forbeholdet kan sies å være knyttet til det asymmetriske forholdet.

6.2.1 Hverdagsliv og rolle

Jeg har i teori kapittelet redegjort for Habermas og hans *livsverden* og *systemverden*begrep hvor det foregår ulike kommunikasjonsformer. En av informantene peker på at det at ”man blir kjent med familier på døgnbasis gir muligheter for å få et mer nyansert bilde av familiens fungering og egen fortolkning av sin virkelighet”. Hennes utsagn kan knyttes til den kommunikasjonsform man finner innenfor *livsverden*. Jeg finner det derfor interessant å analysere de materielle rammebetingelsene opp i mot begrepene *livsverden* og *systemverden* og særlig det han beskriver rundt systemverdenens *kolonialisering* av liveverden. Man kan si at denne kolonialiseringen forstyrrer nettopp den muligheten som ligger i en ”hverdagslivskontekst” til å oppnå en gjensidig, respektfull og forståelsesfull dialog og samhandling. Man kan forstå Habermas dit at det skjer en ugyldiggjøring av hverdagslivets måter å oppfatte virkeligheten på. Jørgensen (2004:42) viser til Wifstad som sier at:

En ugyldiggjøring av dagligspråkperspektivet truer selve grunnlaget for samkvem mennesker i mellom.....systemets kolonialisering av livsverdenen gjør det vanskelig å bevare blikket for det som ikke går opp i forhåndsdefinerte kategorier.

Habermas advarer derfor mot at den teknisk-instrumentelle rasjonalitet som vi finner innefor systemverden stadig vinner innpass innenfor arenaer som også skal bygge sin virksomhet på nettopp mellommenneskelig gjensidighet og forståelse (Aamodt 1997).

Samtidig vil Habermas sitt gyldighetskrav i en livsverden situasjon innenfor en kontekst bygget på systemverdens prinsipper, kunne føre til at den profesjonelle opplever at de står overfor et dilemma. En informant peker på dette dilemmaet når hun sier at det å forholde seg til noen i hverdagslivs kontekst gjør at de får et mer nyansert og gjensidig forhold, men samtidig skal hun jo ”si noe om dem”. Dilemmaet slik jeg forstår det, synes på den ene siden å handle om å imøtekomme systemets forventning og krav om ”et svar på utredningsmandatet”, og på den andre siden å være et medmenneske i møte med klienten. Aamodt (1997) fant i sin undersøkelse at klientene hun intervjuet mente at sosialarbeiderne langt på vei lyktes i å håndtere dette dilemmaet. De følte seg forstått, verdsatt og anerkjent. Man kan derfor stille spørsmålstegn til hvorvidt Habermas sin rasjonelle kommunikasjonsteori fullt ut rommer

samtalens emosjonelle aspekt. Den norsk- amerikanske forfatterinnen Siri Hustvedt (2008) uttrykker dette nydelig når hun sier:

Språket er ofte så spinkelt (...), en tynn tråd av overført viten uten noen virkelig mening.

I Sterns selvutviklingsmodell understrekes det emosjonelle aspektet i samtalen hvor den språklige formidlingen blir rammet inn av det han kaller *affektiv inntoning* (Stern 1985). Dette kommer til uttrykk i materialet når en informant sier at avdelingens rammer åpner opp for muligheten til å ha mer tid sammen og ”dele mange ting” som kan ”åpne opp litt...”. Materialet kan også tolkes dit at informantene er ulike i forhold til hvilke muligheter som ligger i den uformelle konteksten. Noen gir uttrykk for at det er viktig ikke å bli oppfattet som ”venninne” samtidig som andre opplever at det er en fordel at de som profesjonelle også blir oppfattet som ”mennesker”. Dette kan tolkes som en usikkerhet og et forbehold hos noen. Kan man tenke at forbeholdet og usikkerheten også er knyttet til en engstelse for at kommunikasjonsformen innenfor *livsverden* kan kolonialisere *systemverden* med den konsekvens at man ikke evner å holde den profesjonelle distanse? I en institusjonskontekst er det mange uformelle møte- og samtale punkter mellom klient og profesjonell. Som miljøterapeut er man også opptatt av å legge til rette for at det er en hyggelig og hjemlig atmosfære. Grensene for hvor personlig man kan være kan således bli preget av denne atmosfæren og gjøre den profesjonelle relasjonen diffus, samt gjøre det vanskelig å holde en nødvendig distanse. Batesons begreper *symmetriske* og *komplementære* relasjoner (Eide & Eide 2007) viser hvordan en i utgangspunktet komplementær relasjon vil være sårbar når det punktueres på likhet. Likhet forstått her som en gjensidig deling av personlige forhold.

Schibbyes (2002) begreper *selvavgrensing* og *selvrefleksivitet* representerer et perspektiv når man skal forstå nødvendigheten av at den profesjonelle er bevisst hvor nær eller distansert man kan være i den profesjonelle relasjonen. Det å ha innsikt i egen opplevelser, behov og ønsker henger sammen med å kunne avgrense disse fra andres opplevelser, behov og ønsker. Det som er avgrenset som mitt har jeg et bevisst og reflektert forhold til. *Selvrefleksivitet* gjør det mulig å betrakte og analysere egne opplevelser; å vite at de tilhører eget selv og ikke andres (ibid.). I den profesjonelle relasjonen innebærer dette at grensene mellom klient og profesjonell blir synlige ikke bare for den profesjonelle, men også for klienten. Dersom grensene mellom dem blir utydelige tåkelegges samspillet. I følge Schibbye (ibid.) bør derfor den profesjonelle leve mest mulig avgrenset og reflektert i forhold til klienten. En lite

reflektert og avgrenset profesjonell vil i mindre grad kunne være bevisst sin egen makt, og hvordan dette kommer til uttrykk i forholdet. Dermed kan man stå i fare for å bruke makten på måter som ikke er til klientens beste. En informant påpeker at det er nødvendig å ”ha et ryddig forhold på den måten at hun kan være ”hyggelig og snill”, men samtidig være bevisst på å være tydelig både av hensyn til klienten og seg selv. Men hvordan leve avgrenset?

Schibbye (2002) hevder at anerkjennelse er en helt sentral forutsetning for at man som individ skal oppleve seg som avgrenset. Slik jeg forstår Schibbys bruk av begrepet *anerkjennelse*, utgjør det en forutsetning for en god relasjon enten det er en privat eller en profesjonell relasjon. Nå er det selvfølgelig ikke slik at man som profesjonell kan forvente anerkjennelse fra klientene. Samtidig vil jeg med Schibbye (2002) og Skjærveim (1996) hevde at i møtet mellom *subjekter* ligger muligheten for gjensidig anerkjennelse.

Dyktige og reflekterte profesjonelle, hvilket også mitt materiale viser, evner å dele personlige opplevelser og erfaringer på en reflektert, bevisst og avgrenset måte. Røkenes og Hansen (2006) snakker om *personlig profesjonalitet*; det at man våger å være seg selv som person, også når du er fagperson. Legger man Schibbys analyse av avgrensning og anerkjennelse til grunn, kan man forstå personlig profesjonalitet som en holdning hos den profesjonelle som innebærer en grunnleggende respekt for den andres opplevelse og autonomi. Personlig profesjonalitet kan være med på å styrke selv en relasjon hvor det er en ulik balanse i makt forholdet uten at relasjonen blir symmetrisk og uklar for begge parter. Undersøkelsen til Bernler, Johnson og Skårer (1993) viste at erfarne og kompetente sosialarbeidere hadde en evne til å veksle mellom å være følelsesmessig nær klienten, men også kunne innta en analyserende holdning. Dette forutsetter avgrensning slik Schibbye bruker begrepet. Samme undersøkelse viser også at klientene fremhever den profesjonelle kompetanse som sosialarbeideren utviser i relasjonen (ibid.).

6.2.2 Forbeholden relasjon

Jeg vil i den videre drøftingen komme nærmere inn på det jeg oppfatter som et forbehold fra den profesjonelle når de skal omtale det relasjonelle forholdet mellom seg og klienten.

Innledningsvis i drøftingen av makt og tillit, har jeg diskutert begrepet tillit i den profesjonelle relasjonen. Jeg har tolket materialet dit at de ikke synes de kan forvente tillit men at det er

riktigere å snakke om en *forbeholden tillit* (Kristiansen 2005). Det samme forbeholdet tolker jeg at informantene legger i sin beskrivelse av relasjonen mellom klient og profesjonell. Flere av deltakerne uttrykker eksplisitt at relasjon er ”noe gjensidig”, ”det er noe fint”, ”relasjon er noe mer...”, etc. – ”og at det passer ikke inn her”. Som under drøftingen av tillits begrepet, kan man forstå dette som et uttrykk for en etisk bevissthet hos de profesjonelle siden de har større makt og innflytelse enn klienten. ”Man holder *mer* av den andres liv i sin hånd” for å parafrasere Løgstrup.

Samtidig er det andre måter man kan forstå dette fenomenet på, og jeg finner det interessant blant annet å drøfte dette i forhold til språk og sosialkonstruktivisme og Foucaults *diskurs* begrep. Først vil jeg komme nærmere inn på fenomenet i lys av begrepene *symmetrisk* og *komplementær relasjon* slik vi kjenner det fra Gregory Bateson.

En av informantene bruker begrepet relasjon når hun snakker om det forholdet hun har til venner og familie. Et slikt forhold kan man si er symmetrisk i det ingen besitter en overlegen posisjon. Samtidig påpeker Bateson at symmetri og komplementaritet eksisterer side om side (Eide & Eide 2007) da personer i et forhold oftest komplementerer og utfyller hverandre. Bateson avviste som nevnt ideen om makt (Lundby 1998), slik at for ham innebærer ikke en komplementær relasjon makt. Sundet (2001) peker på at Batesons perspektiv lett kan føre til en benektning av makt som fenomen, og til en ide om likverdighet der dette faktisk ikke eksisterer. Forholdet mellom profesjonell og klient kan etter min vurdering i all hovedsak sies å være komplementært eller asymmetrisk på den måten at den profesjonelle har mer fagspesifikk kompetanse og sist men ikke minst; mer makt. Forbeholdet den profesjonelle i mitt materiale legger i relasjonen, kan forstås som en bevissthet og en ydmykhet i forhold til at man har et større ansvar i forholdet, idet man har et overordnet ansvar for utrednings- og endringsarbeidet.

Nå kan man hevde at relasjon ikke er noe man enten har eller ikke har. Selve begrepet relasjon kommer av det latinske *relatio* som betyr forbindelse eller forhold (Fremmedordbok 1978). Man er alltid i relasjon til noe eller noen. (Stern 1985) understreker det sosiale; dvs. betydningen av å være i en relasjon, og at man ikke kan se på utvikling som uavhengig av relasjon. Spedbarnets fornemmelse av å ”være et selv” konstrueres gjennom møte med omverden og da først og fremst gjennom møte med andre mennesker. Slik sett kan man også si et selvet et sosialt konstrukt (Krøyer 2007). Det er derfor interessant når noen informanter

kvalifiserer begrepet relasjon og legger noe ensidig positivt i det. De velger å erstatte ordet relasjon med andre begreper som kan illustrere forholdet dem i mellom. Kanskje det nettopp er det asymmetriske forholdet som gjør at de ikke ønsker å bruke begrepet relasjon da ”god relasjon” for dem innebærer symmetri, likeverdighet og uforbeholden gjensidighet og tillit?

Innenfor familieterapifeltet har det vært lang tradisjon for å redusere terapeutens makt og innflytelse (Anderson & Goolishian 1992, Tom Andersen 2001), og understreke klientens autonomi og selvstendige ansvar for endring. Man kan si at det terapeutiske forholdet blir mer symmetrisk og likeverdig. Oddli og Kjøs (2001) problematiserer dette i sin artikkel *Ubehaget ved makt* når terapeuten velger å beskrive relasjonen mellom terapeut og klient som symmetrisk. Selv om konteksten her er familieterapi, kan man allikevel se noen forbindelser til familiearbeid innenfor barnevernet. De hevder at det å forholde seg til klientterapeutforholdet som symmetrisk innebærer en fare for at man ikke ser hvordan det at man står i en maktposisjon innebærer en krav om ansvarlighet. De peker også på faren for at terapeuten unnlater å stå tydelig frem med sine bekymringer under dekke av å ville bevare den terapeutiske relasjonen (ibid.). Dette synet støttes av Jørgensen (2002) som i sin analyse av maktforholdet mellom enslige mødre og barnevernsarbeidere hevder at fokus på likhet og gjensidighet uten samtidig å anerkjenne forskjellene partene i mellom kan føre til at man for gitt at man forstår hverandre som klient og profesjonell. For mine informanter ser det ut til at det er viktig å være tydelig på den asymmetrien som ligger i forholdet. For å referere en av deltagerne gir det et ”mer nøkternt utgangspunkt” når de skal formidle bekymring.

Materialet viser altså at informantene velger å erstatte ordet relasjon med andre begreper. Ord som går igjen er ”arbeidsallianse” eller ”samarbeidsallianse”. Man kan med Foucault si at begrepene er sosialt konstruert i språket (Krøyer 2007). På avdelingen diskuteres ofte hva man skal legge i begrepet relasjon til klienten. Forholdet problematiseres nettopp med utgangspunkt i det faktum at den profesjonelle står i en makt posisjon vis avis klienten, og at man har en ide om at det påvirker det relasjonelle forholdet. Som leder og fagansvarlig har jeg selv vært en del av den diskusjonen. Man kan således si at det er skapt en *diskurs* hvor ”allianse” og ”samarbeid” legger førende premisser for hvilket innhold man skal legge i den profesjonelle relasjonen. Dette er interessant særlig fordi jeg med min forforståelse har analysert og tolket materialet dit hen at man legger et forbehold i relasjonen, samtidig som jeg selv utgjør en del av en språklig diskurs hvor relasjonsbegrepet har blitt erstattet med andre begreper. I min egen praksis har jeg vært opptatt av å være tydelig, ærlig og oppriktig i

forhold til våre klienter om hva som er oppdragets hovedanliggende; at det parallelt handler om endringsarbeid og kontroll. Dette synet gjenspeiles i informantenes utsagn. Det kan se ut som det å nedtone det relasjonelle aspektet ved å *språkliggjøre* det på en annen måte, gjør tydelighet og oppriktighet lettere å praktisere.

Diskurs hos Foucault betraktes som en rent språklig sammenheng (Krøyer 2007). I forlengelsen av dette oppfatter han språklige begivenheter som *talehandlinger* (ibid.). Praksis som talehandling kan således knyttes til diskursbegrepet. Forholdet mellom diskurs og praksis, eller tale, utgjør en gjensidig relasjon hvor diskurs både påvirker og påvirkes av praksis (ibid.). Når informantene velger å bruke begreper som ”samarbeid” og ”allianse” iverksetter de en diskurs, og dermed en bestemt måte å forholde seg på. Klientene på sin side kan underkaste seg diskursen ved å inngå i en form for samarbeid definert av den profesjonelle. Slik sett blir det avgjørende å ha en noenlunde klar forståelse av hvor frie eller bundne vi er i vår egen tilegnelse av de diskurser som styrere oss.

6.2.3 Sammenfatning

Gjennom å bruke begreper fra Habermas som *livsverden* og *systemverden* har jeg forsøkt å drøfte hvordan kommunikasjonsformene i disse domenene kan påvirke den profesjonelle relasjonen. Det er særlig pekt på hvordan systemverdens *kolonialisering* av livsverden kan bidra til at det skjer en ugyldiggjøring av hverdagslivets kommunikasjonskvaliteter. Samtidig stilles det spørsmål til hvorvidt *livsverden* kan *kolonialisere systemverden* med den konsekvens at det blir vanskelig å opprettholde nødvendig distanse. I den forbindelse diskuteres individets behov for å leve *selvavgrenset* og *refleksivt* og nødvendigheten av at man som profesjonell er bevisst dette behovet. Drøftingen peker også på at det i tillegg til Habermas sin rasjonelle kommunikasjonsteori er nødvendig å ta hensyn til kommunikasjonens *emosjonelle aspekt*. Materialet viser at informantene velger å bruke andre begreper enn relasjon og erstatter de med ”samarbeid” og ”allianse”. Dette tolkes som et *forbehold* hos den profesjonelle og er drøftet ut i fra ulike teorier med vekt på sosialkonstruktivistisk forståelse av språk og diskurs.

I en kontekst preget av nærhet og hvor både livsverden- og systemverdens kommunikasjonsformer ligger implisitt i samhandlingen, viser materialet at som profesjonell

vil man måtte forholde seg til klientenes motstand eller motmakt. Opplevelsen av dette kan medføre ubehag.

6.3 En relasjon i møte med motstand

Det siste temaet i mitt materialet omhandler hvordan informantene opplever å møte det de kaller for ”motstand”. Samtlige bruker dette begrepet, og de er opptatt av hvordan de skal *forstå* motstanden. Dette kan tolkes dit at det å forstå vil kunne hjelpe dem med å håndtere ubehaget som de formidler at de opplever i den profesjonelle relasjonen. Ubegagat kan være av emosjonell karakter og knyttet til den rollen de besitter i en kontekst preget av autoritet og makt. Informantene gir i tillegg uttrykk for at motstanden er med på å snevre inn deres handlingsrom og at dette ikke gagnar klientene.

6.3.1 Motstand og motmakt

Det er interessant å se nærmere på begrepet *motstand* opp i mot begrepet *motmakt*, når man skal forsøke å forstå dette fenomenet og hvordan det oppleves å påvirke relasjonen.

Motstandsbegrepet forbindes først og fremst med psykodynamisk teori hvor motstand ses på som noe som utelukkende er *i* klienten (Schibbye 2002). Schibbye bruker begrepet i sin dialektiske relasjonsforståelse som en måte for klienten å beskytte seg mot angsten for tap av tilknytning og avgrensning, samtidig som hun hevder at motstand er et relasjonelt anliggende (Ibid.). Hun skiller videre på to typer motstand; *en bevisst* og *en ubevisst motstand*. Det å bevisst unngå å fortelle om ting, er i følge Schibbye ikke motstand. Motstand handler om mer ubevisste prosesser som er langt vanskeligere å identifisere (ibid.). Man kan stille spørsmål til om man som profesjonell i en utredningssak i barnevernet bør være varsom med å gå inn i disse prosessene. Uavhengig av hvilken motstand det er snakk om, er allikevel Schibbye (2002) opptatt av at det er et relasjonelt fenomen, og at det er den profesjonelles ansvar å finne måter å håndtere det på. Dersom informantene i mitt materiale skulle forstå klientens ”taushet og tilbaketrekking” i lys av Schibbyes dialektiske forståelse, ville de være opptatt av å analysere hvilken form for motstand det her er snakk om. Er det ubevisst motstand kan man tenke at tilbaketrekning handler om noe som er fortrenget, og som i en terapeutisk prosess vil kunne bryte gjennom et forsvar. Motstand kan da forstås som et uttrykk for avverge (ibid.). Er det bevisst motstand kan man dialektisk forstå dette som et uttrykk for at klientene kan ha et

behov for å beskytte seg mot den profesjonelles ønske å ”å vite alt”. Taushet og tilbaketrekning kan da oppfattes som en strategi hvor man søker å opprettholde en viss avstand, eller avgrensning, samt autonomi. Folkestad (2008:105) viser til Goffmann som sier det slik:

Vi vil alltid finne, at den enkelte med alle midler søker at bevare en vis afstand – et rimelig albuerom – mellom seg selv og det som andre mener han burde identificere seg med.

Folkestad (ibid.) hevder videre at denne strategien kan ha et potensial for å endre relasjonen å være et steg mot større myndiggjøring av klienten. Slik sett kan det å forstå klientens motstand gi en mer konstruktiv mening for den profesjonelle og åpne et større handlingsrom.

Informantene i mitt materiale kan se ut til å oppleve at det motsatte er tilfelle; handlingsrommet snevres inn. Den muligheten for dialog og utveksling som jeg tidligere har vist informantene opplever ligger i den uformelle konteksten, er ikke lenger tilstede og klientene får et ”dårligere tilbud”. En informant uttrykker eksplisitt at det er ”tungt å gå inn i uformelle samtaler, det er lettere når det er formelt og planlagt”. Knytter vi dette til Habermas kan man si at *systemverden* koloniserer *livsverden* med sin instrumentelle og rasjonelle kommunikasjonsform (Røkenes & Hansen 2006), og gjør det tryggere for den profesjonelle i møte med motstand.

Innenfor sosialkonstruktivistisk tenkning bruker man begrepet *motmakt* for å understreke det relasjonelle i maktutøvelsen. Foucault hevder at maktutøvelse er en del av alle de relasjoner vi inngår i (Krøyer 2007). Videre sier han at det er *ingen makt uten motmakt* (Lundby 1998:95). Her skilles det ikke på bevisst og ubevisst makt. Motmakt forstås relasjonelt i samhandlingen rundt de rådende diskurser, og i ens streben etter å kreve en annen for subjektivitet enn den som andre har definert (ibid.).

En informant sier noe om det å ”ikke finne noen vei inn”. Det kan tolkes dit at man ikke opplever å få til en gjensidig forståelse. Man kan her stille spørsmål til hvilken forståelse? Kan man ta det for gitt at klienten og den profesjonelle deler den diskursen som danner rammen for deres relasjon? Og videre - hvilke valg kan man tenke at de som står i en underlegen posisjon står overfor? Dersom klienten ikke deler den rådende diskurs i utredningsarbeidet; *hva er gode nok omsorgsbetingelser for mitt barn?* Klienten kan velge mellom ulike motmakts strategier: I mitt materialet peker informantene på ”taushet og

tilbaketrekking” og ”å ikke forstå hvorfor de er her”. Dette kan tolkes som en form for opponering. Man kan også tenke seg at klienten underlegger seg diskursen og blir sin egen *vokter*, for å bruke et begrep hentet fra Foucault. Slik kan man bidra til både å legitimere og opprettholde diskursen (Engelstad 2005).

Det kan synes som at informantene opplever å selv være del av en maktdiskurs som former *deres* subjektivitet. En informant uttrykker at hun føler at hun ”presses inn i en maktrolle” og at hun knyttes til noe; et system som kan oppfattes å representere et ”maktovergrep”. Det kan se ut til at diskursen om barnevernet som et makt system har allmenn gyldighet i befolkningen. Som forvaltere av denne diskursen kan man også som profesjonelle både opponere mot diskursen, men også underlegge seg den. Et tredje alternativ vil være å forhandle om diskursen. En informant viser til dette alternativet når hun sier hun velger å tematisere motmakten og således ”stille seg mer åpen for å diskutere premisser for samarbeidet”. Samtidig er hun bevisst de begrensningene som ligger i dette alternativet: ”Noen ganger går det, andre ganger går det ikke”. Habermas forutsetter at en diskurs er *herredømmefri* i den forstand at ingen har noen dominans i forholdet (Røkenes & Røkenes 2006). Dette er som nevnt ideelle fordringer, men som allikevel er viktige spørsmål å stille. Et spørsmål terapeuten kan stille seg er om det som kan oppfattes som motmakt kan skyldes at den profesjonelle ikke begrunner meningen bak en intervensjon og derfor ikke blir forståelig for klienten? Klientens motmakt kan da handle om manglende bekreftelse av *gyldighetskravet*. I habermasisk (Jørgensen 2004) forstand vil det å tematisere gyldighetskravet innebære å stille spørsmålet – forstår vi hverandre? Er jeg tydelig og oppriktig? I stedet for å ta det for gitt at man deler diskursen slik Foucault bruker diskursbegrepet.

6.3.2 Ubehag

Ubehaget informantene opplever i møte med motmakt kan se ut til å ramme deres selvforståelse: ”....det opplevdes som vrengebilder av hvordan jeg vanligvis tenker om meg selv”, sier en av deltakerne. Selvforståelse i sosialkonstruktivistisk tenkning innebærer at ens selv ikke forstås som en fast indre kjerne, men formes og forandres i den sosiale sammenheng man til enhver tid er en del av (Krøyer 2007). Når informantene møter strategier hos klientene som er uforståelige og til dels avvisende, kan det se ut som det er med på å endre det bilde de har av seg selv som et *profesjonelt medmenneske*, for å igjen å bruke et uttrykk fra en av

informantene. Man kan ut fra et dialektisk perspektiv stille spørsmål om de opplever å føle seg *objektivert* og *reifisert* med det ubehaget det medfører.

Det å være et ”profesjonelt medmenneske” kan innebære at den profesjonelle i mitt materiale ville bekjenne seg til det Aamodt (2003) kaller *relasjonsmodellen* i sosialt arbeid..

Relasjonsmodellen vektlegger forholdet mellom klient og hjelper. Den vektlegger kvaliteter i forholdet som omhandler respekt, ærlighet og vennlighet, samt betydningen av å finne frem til noe man kan samarbeide om i utredningsarbeidet som vil kunne gi mening for klienten.

Forbeholdet de har i forhold til grad av tillit og det å forvente en ”god” relasjon, er tolket dit at de er bevisst maktforholdet og den posisjon de har som ”utredere”. Sett i det perspektivet kan man si at de også bekjenner seg til det Aamodt (ibid.) omtaler som *ekspertmodellen*.

Modellen er en arbeidsmåte der hjelperen ser på seg selv som ekspert og hvor oppgaven er å behandle, veilede, forandre og gi råd. Dersom klientene oppfatter og forholder seg til den profesjonelle ensidig som en ekspert; en som utidig og ubedt blander seg inn i deres private og personlige anliggende, kan man i dialektisk forstand tenke seg at klienten *objektiverer* eller *reifiserer* den profesjonelle hvilket kan medføre ubehag for den som utsettes for det.

Relasjonsmodellen vektlegger samspillet mellom profesjonell og hjelper (Aamodt 2003).

Løgstrup (2008) hevder at all kommunikasjon handler om å våge seg frem for å ta imot den andres åpenhet. Så langt har foreliggende drøfting av forholdet mellom klient og profesjonell forsøkt å tydeliggjøre dette grunnleggende menneskelige behov også i en profesjonell relasjon. En informant gir uttrykk for det ubehaget hun føler når hun ikke opplever å bli ”møtt og forstått”. Hun viser til det tidlige samspillet mellom mor og barn når spedbarnet ikke føler seg møtt emosjonelt av omsorgsgiver. I de tre første selvområdene ser Stern (1985) nødvendigheten av en gjensidig emosjonell utveksling mellom mor og barn for at barnet skal utvikle autonomi og oppleve tillit til sine omgivelser. Dersom dette ikke blir ivaretatt av omsorgsgiver, kan barnet reagere med tilbaketrekning og apati (Røed Hansen 1994).

Informanten trekker en parallell til dette når hun selv opplever å ”trekke seg tilbake når hun egentlig burde pushe seg litt mer”; handlingsrommet snevres inn. Informanten peker her på en forutsetning som må anses å være til stede dersom man i relasjonsmodellen skal kunne oppnå en form for gjensidighet som fremmer kommunikasjon og samhandling. Igjen ser vi at Habermas sin kommunikasjonsteori blir utilstrekkelig selv om hans gyldighetskrav alltid må ha en fremtredende plass i den profesjonelle relasjonen, og at ansvaret for den profesjonelle relasjonen ligger hos den profesjonelle.

6.3.3 Sammenfatning

Gjennom å drøfte begrepene *motstand* og *motmakt*, har jeg forsøkt å se på ulike måter å forstå hvordan den profesjonelle i mitt materiale opplever å bli møtt med strategier som kan tolkes som motstand eller motmakt. Uavhengig av hvilket begrep man velger å bruke, kan man i lys av sosialkonstruktivistisk og dialektisk tenkning forstå disse fenomenene relasjonelt.

Ubehaget informantene formidler at de opplever er av emosjonell karakter og kan også ses på som et uttrykk for å være definert inn i en maktdiskurs. I den forbindelse drøftes ulike måter å forholde seg til *diskursen* på. Ved å åpne opp for å forhandle om diskursen, vil handlingsrommet kunne utvides. Dette forutsetter å være bevisst *gyldighetskravet*. Drøftingen viser også at det å kunne gi klientens *motstandsstrategier* en konstruktiv mening, vil kunne utvide handlingsrommet til den profesjonelle.

Ubehaget kan imidlertid se ut til å ramme deres selvforståelse. Det drøftes hvorvidt dette blant annet kan handle om det å føle seg *objektivert* og *reifisert* av klientene som ekspert og makt menneske. Ubehaget knyttes også til det å ikke bli møtt på det emosjonelle plan.

7.0 AVSLUTNING OG KONKLUSJON

Undersøkelsen har resultert i tre hovedtemaer: 1. *En relasjon preget av makt og tillit*. 2. *En relasjon rammet inn av fysisk nærhet* og 3. *En relasjon i møte med motstand*.

Avslutningsvis skal disse temaene oppsummeres i forhold til problemstilling og delspørsmål, samt studiets formål.

7.1 Oppsummering i forhold til studiets problemstilling.

Undersøkelsens problemstilling er: *Hvilken opplevelse har barnevernsarbeideren av hvordan makt aspektet påvirker det relasjonelle forholdet til klienten?* Oppsummeringen vil besvare problemstillingen ved å ta utgangspunkt i delspørsmålene: 1. På hvilken måte påvirker maktaspektet barnevernsarbeiderens handlingsrom i utrednings og endringsarbeidet? 2. Hvordan virker maktforholdet i relasjonen inn på barnevernsarbeiderens selvforståelse?

Aller først vil jeg kort oppsummere hvorvidt undersøkelsen viser om det er noen forskjell i selvforståelse og handlingsrom hos erfarne versus mindre erfarne barnevernsarbeidere, samt om forskjell i posisjon og rolle vis avis klienten utgjorde en forskjell i relasjonen.

Undersøkelsen til Bernler, Johnson og Skårer (1993) viser som nevnt en forskjell i yrkesutøvelsen til erfarne og mindre erfarne sosialarbeidere. Samme undersøkelse sier ikke noe om selvforståelse og handlingsrom, men man kan legge til grunn at selve yrkesutøvelsen impliserer disse fenomenene. Foreliggende undersøkelse har ikke tilstrekkelig belegg for å hevde at erfarne profesjonelles selvforståelse og handlingsrom er nevneverdig annerledes enn mindre erfarne. Dette resultatet kan henge sammen med at samtlige deltagere er godt voksne kvinner med livs- og arbeidserfaring utover det å være barnevernsarbeider, og at det man kan kalle personlig kompetanse til dels kan veie opp for sosialfaglig erfaring og kompetanse. Samtidig har denne problemstillingen ikke vært en del av undersøkelsens hovedfokus og er således ikke nevneverdig tematisert. Det samme gjelder forholdet mellom nærhet til klienten og posisjon og rolle. Miljøterapeuten arbeider i turnus og er således ”tettere på klienten” enn barnevernskonsulentene som mer kan sammenlignes med en sosialkurator på et barnevernkontor. Avdelingens organisering er allikevel slik at mye av det kliniske arbeidet som omfatter samtaler og observasjoner også utføres av barnevernskonsulentene inne på selve avdelingen. Barnevernskonsulentene og miljøterapeutenes beskrivelser av det relasjonelle forholdet mellom dem og klientene er i store trekk sammenfallende og kan med de begrensningene som ligger i materialet knyttet til dette temaet, ikke sies å utgjøre noen forskjell.

Den profesjonelles handlingsrom.

Makt og tillit er et gjennomgående tema i hvordan den profesjonelle opplever at maktaspektet i relasjonen påvirker deres handlingsrom. Analysen viser at den profesjonelle legger et forbehold i den tillit og relasjon de synes de kan forvente å oppnå i samhandlingen med klienten. Dette kommer blant annet til uttrykk ved at begrepet relasjon er erstattet med ord som samarbeid og allianse. Fenomenet er tolket dit at den profesjonelle har en høy etisk bevissthet knyttet til sin rolle og posisjon, samt anerkjenner den grunnleggende asymmetrien som ligger i forholdet. Den etiske bevisstheten gjør at den profesjonelle kun har forventninger om en forbeholden tillit og relasjon selv om de vektlegger verdier som ærlighet, pålitelighet og medmenneskelighet i sin praksis. Språkliggjøringen av forbeholdet den profesjonelle legger i disse begrepene kan føre til at handlingsrommet til den profesjonelle snevres inn. Med utgangspunkt i sosialkonstruktivistisk tenkning vil det ha betydning for vårt

handlingsrom hvor frie eller bundne vi er i den måte vi tilegner oss de rådende diskurser. Samtidig gjør det å nedtone det relasjonelle aspektet ved å språkliggjøre det på en annen måte, det enklere for den profesjonelle å oppfylle gyldighetskravet om ærlighet og pålitelighet. Dette aspektet kommer særlig til uttrykk når den profesjonelle fremhever makten som en mulighet. Den profesjonelle opplever at makten de forvalter gir et handlingsrom i forhold til endrings - og utviklingsarbeidet. Selve den normative kontekst sammen med deres fagkunnskap og medmenneskelige kvaliteter gjør at man kan komme i en posisjon hvor endring er mulig. Dette gjelder særlig den mulighet man har til å bedre barnas situasjon. Samtidig peker undersøkelsen på at det å være i en maktposisjon hvor man skal definere og kvalifisere klienten innskrenker handlingsrommet i forhold til å inngå i en samhandling basert på gjensidighet og tillit. Undersøkelsen har imidlertid også vist at de profesjonelle opplever en form for gjensidighet hvor medmenneskelige kvaliteter som varme, empati og vennlighet kommer til uttrykk. Dette kan forstås som grunnleggende kvaliteter i ethvert samspill hvor man møtes som subjekter og som kan øke den profesjonelles handlingsrom i møte med utsatte og sårbare mennesker. Undersøkelsen har også vist at makten er med på å snevre inn handlingsrommet i forhold til den motstand eller motmakt den profesjonelle opplever i møte med klientene. Drøftingen viser at ved å forsøke å forstå hva som ligger bak klientenes motstandsstrategier kan det åpnes et større handlingsrom. Den profesjonelle opplever at de materielle rammebetingelsene bidrar til at handlingsrommet øker men også snevres inn. Den profesjonelle deler et hverdagsliv med klienten som de opplever åpner opp for flere nyanser i samhandlingen. Samtidig har dette hverdagslivet en strukturell og formalisert ramme. Kommunikasjonsformene i en livsverden og systemverden er ulike og kan gjøre den profesjonelle rollen uklar for både profesjonell og klient. Konsekvensen kan være at det å forholde seg avgrenset kan by på utfordringer.

Kort oppsummert kan man konkludere med å hevde at de ulike fenomener som ligger implisitt i en relasjon preget av makt og tillit, fysisk nærhet og motstand *både* bidrar til å åpne og snevre inn handlingsrommet til den profesjonelle. Både- og perspektivet kan knyttes til den dobbeltrollen som ligger implisitt i det å arbeide innenfor en normativ barnevern kontekst.

Den profesjonelles selvforståelse

Undersøkelsen har vist at den profesjonelles selvforståelse påvirkes av å være i en profesjonell relasjon hvor makt er et vesentlig element. Legger vi den sosialkonstruktivistiske forståelse til grunn er dette åpenbart. Selvforståelse kan forstås som et sosialt konstrukt.

Gjennom samhandling med andre, møte med erfaringer og opplevelser støter vi på fenomener som gjør at vi utvikler nye konstrukter og reviderer gamle konstruksjoner knyttet til vår selvforståelse (Hansen & Røkenes 2006).

En av informantene bruker begrepet *å være et profesjonelt medmenneske*. Dette utsagnet illustrerer hvordan den profesjonelle i undersøkelsen ser på sin selvforståelse. I møte med klientene fremheves betydningen av å være et medmenneske, men også et profesjonelt medmenneske som evner å leve avgrenset, selvrefleksivt og bevisst sin egen makt posisjon. Undersøkelsen viser også at selvforståelsen blir utfordret i møte med motstand og motmakt. Det er særlig det å ikke møtes emosjonelt som subjekter som ser ut til å medføre et ubehag. Dette kan oppfattes å stride mot den profesjonelles selvforståelse knyttet til å være et profesjonelt medmenneske. Den profesjonelle opplever også ubehag ved å bli definert inn i en maktdiskurs. Barnevernsarbeiderens selvforståelse er knyttet opp i mot det å inneha både en hjelper og kontrollfunksjon. Analysen har vist at den profesjonelle ønsker å bli anerkjent som en ”som vil en vel” og som er oppatt av den andres virkelighetsoppfatning, samtidig som man er satt til å gi råd, veilede og korrigere. Å bli ensidig oppfattet som en ekspert som gir råd og korrigerer adferd ser ut til å medføre et ubehag, da dette innebærer en objektivisering av en selv som subjekt. Det er interessant å se at dette ubehaget er en parallell til den profesjonelles ubehag knyttet til selv å objektivere og definere klienten. De teoretiske perspektivene på objektivisering og reifisering hentet fra Skjervheim og Schibbye, understreker det ubehaget denne tingliggjøringen medfører både for den som objektiviserer og den som selv blir objektivert.

Analysen og drøftingen av hvordan maktaspektet i relasjonen mellom profesjonell og klient påvirker den profesjonelles selvforståelse, viser at ubehaget knyttet til makt nødvendigvis må inngå som en del av den profesjonelles selvforståelse. For å kunne leve med de dilemmaene maktutøvelse innebærer, er det nødvendig å tematisere det ubehaget som ligger implisitt i det å inngå i en profesjonell relasjon rammet inn av en hjelp- og kontroldiskurs. På den måten kan man opprettholde en høy grad av etisk bevissthet og samtidig bidra til at de dilemmaene som det å utøve makt medfører settes på dagsorden både i det daglige arbeidet, og i fagmiljøet for øvrig.

7.2 Oppsummering i forhold til studiets formål.

Studiets formål har vært: *Å oppnå en større forståelse for hvordan barnevernsarbeiderens egne opplevelser og erfaringer i samhandlingen med klienten kan være med på å forme den profesjonelles relasjonskompetanse.*

Relasjonskompetanse har i følge Røkenes og Hansen (2006) et handlings og et relasjonselement. Det er etter min vurdering vanskelig å skille mellom handlings- og relasjonskompetanse da kunnskap og ferdigheter vil ha betydning for den profesjonelle relasjonens utvikling. Allikevel kan man kort oppsummert si at handlingskompetansen består av kunnskap og ferdigheter, mens relasjonskompetanse består av relasjonsforståelse, relasjonelle ferdigheter, og etisk refleksjon (ibid.).

Foreliggende undersøkelse har vist at den profesjonelles egne opplevelser og erfaringer i møte med klientene har betydning for hvordan de forholder seg til sin profesjonsutøvelse. Jeg vil hevde at et vesentlig element i det faglige arbeidet med klientene nettopp er relasjonskompetanse hvor det å være refleksiv og ha tilgang til egne opplevelser er en del av den kompetansen. Begrepet refleksivitet handler i følge Schibbye (2002) i stor grad om å kjenne seg selv, å forstå den andres opplevelse, å forstå hva som skjer i samspillet med den andre, samt evne til å avgrensning.

Da den profesjonelle relasjonen i en barnevernkontekst er preget av asymmetri i forhold til makt og kontroll, vil den relasjonelt kompetente barnevernsarbeider også ha et særskilt etisk ansvar for relasjonen. Dette fordrer en pågående refleksjon og etiske overveielser knyttet til egen praksis og profesjonsutøvelse. Deler av denne refleksjonen må den profesjonelle selv ta ansvar for. Det er allikevel å håpe at fagmiljøene som den profesjonelle er en del av anerkjenner at det å være i en profesjonell og personlig utvikling handler om å tematisere på et fritt og åpent grunnlag de utfordringene man som et profesjonelt medmenneske står oppe i til enhver tid.

8.0 ERFARINGER FRA FORSKER- OG SKRIVEPROSESSEN I FORHOLD TIL EGEN ROLLE

Helt til slutt vil jeg kort reflektere over forsker- og skriveprosessen knyttet til min rolle som forsker og leder. Denne dobbeltrollen har åpenbare paralleller til undersøkelsens tema og problemstilling: Hvordan har *jeg* opplevd at maktaspektet i min relasjon til informantene har påvirket *mitt* handlingsrom og *min* selvforståelse?

Mitt handlingsrom har som mine informanter opplever i sitt arbeid, både blitt begrenset og utvidet. Begrenset i den forstand at jeg aldri kan være sikker på om mine informanter har følt seg frie nok til å uforbeholdent gi uttrykk for sine opplevelser og erfaringer. Samtidig har jeg opplevd et utvidet handlingsrom sett i forhold til min inngående kjennskap både til fagfeltet og mine ansatte. Denne kjennskapen førte til at jeg som forsker hadde en større bevissthet og forståelse for kultur, holdninger og verdier knyttet til de ansattes profesjonalitet. Jeg var samtidig klar over at denne kjennskapen kunne gå ut over undersøkelsens troverdighet. Underveis i prosessen erfarte jeg imidlertid at jeg i større og større grad stilte spørsmål til min egen forforståelse, mine egen holdninger, verdier og profesjonalitet. Bevisstheten om min rolle og posisjon har således bidratt til økt etisk refleksjon knyttet til min rolle som både forsker og leder gjennom hele forsker- og skriveprosessen. *Den etiske fordring* i møte med andre, og plikten til respekt for den andres integritet aktualiseres nettopp når man står overfor etiske dilemmaer og utfordringer.

Min selvforståelse som forsker og leder er blitt utfordret i møte med ubehaget. Ubehaget har vært knyttet til maktaspektet i min relasjon til de ansatte, samtidig som jeg erkjenner at ubehaget må inngå som en nødvendig del av min selvforståelse. Jeg har i tillegg kjent på det samme ubehaget mine informanter knytter til det å objektivere den andre, da selve tolkningsprosessen innebærer å stille seg analytisk og kritisk til et materiale. Jeg har videre kjent på ubehaget av selv å ha blitt definert inn i en diskurs, hvor det å forske i eget felt og på egne ansatte ikke er i samforstand med den rådende ide om hva som anses for å være god forskning. Diskurser er nødvendige for at sosialisering skal finne sted, samtidig er det nødvendig å stille seg kritisk til de rådende diskurser for å få til endring og utvikling. En måte å stille spørsmål til diskursen på er å utfordre den gjennom praktisk handling. Tricia Le Gallais (2008:145) sier det slik:

Becoming a skilled researcher and understanding the link between position and derived insight is only accomplished through action and reflection (experience).

Og....

Å bli en god *leder* og forstå forholdet mellom posisjon, relasjon og ervervet innsikt oppnås kun ved handling og refleksjon.

LITTERATURLISTE

- Andersen H.T. (2008) Vegskifte Det kvalitative forskningsintervju som ideal for den profesjonelle samtalen? S. 15-27. *Nordisk sosialt arbeid 1/2008*
- Andersen, T. m.fl. (2001) *Man kan inte så noga veta*. Stocholm: Mareld forlag
- Anderson, H., & Goolishisan, H. (1992) The client is the Expert: A Not –Knowing Approach to Therapy I: McNamee, S. & Gergen, K.J. (red.): *Therapy as Social Construction*. Thousand Oaks: Sage publications
- Botten, K. & Nygaard, U. (2007) Ikke enten - eller, men både - og? Utredning og endringsarbeid i spedbarnsfamilier s. 34 – 42. I: *Den Gode Starten. Tidsskriftet Norges Barnevern 2007*
- Dallos, R. & Vetere, A. (2005) *Researching Psychotherapy and Counselling*. New York: Open University Press.
- Eide, H. og Eide, T. (2007) *Kommunikasjon i relasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Engelstad, F. (2001) Familiodynamikk og maktforhold. En legmanns betraktninger s. 226 - 242. *Fokus på familien 4/2001*.
- Engelstad, F. (2005) *Hva er Makt?* Oslo: Universitetsforlaget
- Erstad, I. H. (2006) Maktperspektiver på barnevernets arbeid s. 31 - 41 I: *Norges Barnevern . 3/2006*
- Folkestad, H. (2008) Beboeren som aktører – om motmakt. I: *Boende og sociala sammenhang: før menniskor med funksionshinder*. Paulsson, J., Ringsby, B., Jansson, C. (red.) Lund: Studentlitteratur
- Fredslund, H. (2005) Den filosofiske hermeneutikk – fra filosofi til forskningspraksis”. I: *Samfundsvitenskapelige analysemetoder*. Nygaard, C. (red.) Fredriksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Gilje, N. og Grimen, H. (1993) *Samfunnsvitenskapens forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grimen, H. (2007) Tillit og makt – tre sammenhenger s. 121 - 128. *Tidsskrift for Norsk Legeforening 15/2007*
- Halvorsen, T. (1995) *Profesjoner, Makt og Tillit*. Notat nr. 25 Oslo: UiO
- Hansen, B. Røed (1991). *Den første dialogen*. Oslo: Solum Forlag A/S
- Haug, A. og Lindgren, A. (2007) Terapeutisk arbeid med gravide og spedbarnsforeldre. *Work Shop ved konferansen Den gode starten – Aline 100 år*

- Hoffmann, L. (1987) La oss legge makt og kontroll bak oss. Mot en 2.ordens systemisk familierapi. *Artikkelsamling Familierapi og systemisk konsultasjon*. Oslo: Diavett
- Holland, S. (2000) The Assessment Relationship: Interactions between Social Workers and Parents in Child Protection Assessments. *British Journal of Social Work* 30/2000.
- Hubble, M.A, Duncan, B.L, Miller, S.D (1999) *The Heart & Soul of Change. What works in therapy?* Washington: American Psychological Association.
- Hustvedt, S. (2008) *Når du ser meg*. Oslo: Aschehoug
- Høeg, P. (2006) *Forestilling om det 20. århundre*. Oslo: Aschehoug
- Johannessen, A. & Tufte, P. (2002) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag.
- Jones, E. (1996) *Familierapi i systemperspektiv. Utviklingstendenser innen systemisk terapi etter Milano-modellen*. København: Dansk psykologisk Forlag
- Jørgensen, B. (2002) *Familier som har kontakt med barnepsykatrien og voksenpsykatrien – en beskrivelse av foreldrenes vurdering av behandlingstilbudet og hverdagen*. Oslo: Nic Waals Institutt.
- Jørgensen, B. (2004) *Subjektivitet, kultur og handling: vilkår for felles forståelse i terapeutiske samtaler*. Hovedoppgave i filosofi ved UiO
- Kokkin, J. (1998) *Profesjonelt sosialt arbeid*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Kristiansen, A. (2005) *Tillit og tillitsrelasjoner i en undervisningssammenheng*. Oslo: Unipub forlag og forfatteren
- Krøyer, J. (2007) Relational subjektivisering – sosialkonstruksjonistisk teori om relationer I: Richie, T. (red.) *Relationer i psykologien*. København: Værløse Billesø & Baltzer
- Kvale, Steinar (2001) *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Le Gallais, T. (2008) *Wherever I go there I am: Reflecons on reflexivity and the research stance*. Reflective Practice Vol.9, No. 2 Routledge
- Lambert, M.S. & Bergin, A.E. (1994). The effectiveness of psychotherapy. I: A.E. Bergin & S.L Garfield (red.), *Handbook of psychotherapy and behaviour change*. New York: Wiley
- Langdridge, D. (2007). *Phenomenological Psychology; Theory, Research and Method*. Pearsons Education Limited.
- Lundeby, G. (1998) *Historier og terapi. Om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier*. Oslo: Tano Aschehoug
- Løgstrup, K. E. (1996). *Etske begreper og problemer*. København: Gyldendal

- Løgstrup, K. E. (2008) *Den etiske fordring*. København: Gyldendal
- Maiter, S., Palmer, S., Shehenaz, M. (2006) Strengthening Social Worker-Client Relationships in Child Protective Services: Addressing Power Imbalances and “Ruptured” Relationships. *Qualitative Social Work* 5/2006.
- Muller, G.-K. (2007) Relationer, anerkendelse og underkendelse I: Richie, T. (red.) *Relationer i psykologien*. København: Værløse Billesø & Baltzer
- Norman, K, Denzin & Lincoln, S.Y (2003). *Strategies of Qualitative Inquiry*. Sage Publications.
- Oddli, H.W. & Kjøs, P. (2001) Ubehaget ved makt. s.285-291 *Fokus på familien* 4/2001,.
- Repstad, P. (1998): *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. 3.utgave. Oslo, Universitetsforlaget.
- Røkenes, O. H. & Hanssen, P-H.(2006) *Bære eller bryte. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Bergen: Fagbokforlaget
- Schibbye, A-L. Løvlie (2002) *En dialektisk relasjonsforståelse i psykoterapi med individ, par og familie*. Oslo: Universitetsforlaget
- Skau, G. M. (2003) *Mellom Makt og Hjelp*. Oslo: Universitetsforlaget
- Skjervheim, H. (1996) *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Oslo: Aschehoug & co
- Smith, D. (2002) Institutional Ethnography I: May,T. *Qualitative Research In Action*. London: Sage Publications Ltd
- Solem, M. B. m.fl. (2008) Å ta empirien på alvor s. 88 – 126. *Fokus på Familien* 2/2008.
- Stern, D. N. (1985) *The Interpersonal World of the Infant: A View from Psychoanalysis and Developmental Psychology*. New York: Basic Books
- Stern, D. N. (2004) The Motherhood Constellation: Therapeutic Approaches to Early Relational Problems. I: Sameroff A.J. et al. *Treating parent-infant relationship problems*. New York: The Guilford press.
- Sundet, R. (2001) Forskjell og ulikhet – om realitetens makt og maktens realitet s. 292 - 307. *Fokus på familien* 4/2001
- Uggerhøy, L. (1994) Haves: hjelpere. Søges: menneskelighet. *Nordisk sosialt arbeid*, 3.
- Aamodt, I. (2002) Videre enn horisonten. Om å få frem de utforskedes perspektiv i en kvalitativ undersøkelse s. 280 - 290. *Fokus på Familien* nr. 4/2002
- Aamodt, L. G. (2005) *Familien mellom mange hjelpere. Refleksjoner i sosialfaglig arbeid*. Bergen: Fagbokforlaget

Aamodt, L.G. (2003) Sosialt arbeid og anerkjennelse. En problematisering av grunnlagstenkningen i sosialt arbeid s. 154 - 161. *Nordisk sosialt arbeid* 3/2003

Aamodt, L. G. (1997) *Den gode relasjonen – støtte omsorg eller anerkjennelse?* Oslo: Ad Notam Gyldendal

Nett adresser

Wikipedia: <http://no.wikipedia.org>

INTRODUKSJONSBREV OM MASTERPROSJEKT 2007/2008

*Masteroppgave i familierapi og systemisk praksis
Diakonhjemmets høgskole, Oslo*

*Student: Unni Nygaard
Veileder: Ann Hedvig Vedeler*

Jeg har tidligere spurt deg om du kan vurdere å delta som informant til mitt masterprosjekt ved Diakonhjemmets høgskole.

Tema for prosjektet

Den vanskelige relasjonen – en undersøkelse av maktforholdet i arbeidet med spedbarnsfamilier.

Jeg er interessert i å undersøke hvilken opplevelse den profesjonelle har av hvordan makt og kontroll påvirker relasjonen og hvordan dette kan virke inn på den profesjonelles handlingsrepertoar og selvforståelse

Bakgrunn for tema

På Aline familieavdelingen er man opptatt av hvilke innvirkning det faktum at vi står i en maktposisjon vis avis klienten har på relasjonen mellom oss som profesjonelle og familien. Avdelingens faglige ståsted er forankret i kunnskapen om hvilken betydning den ”terapeutiske relasjon” har for endringsarbeidet i familier generelt og i spedbarns familier spesielt.

Metode

Undersøkelsen er en kvalitativ undersøkelse hvor jeg har valgt å innhente data gjennom intervju. Årsaken til at jeg ønsker å intervju deg, er at jeg har erfart at du har mange refleksjoner rundt dette aspektet i arbeidet vårt.

Intervjuet vil ta utgangspunkt i en intervjuguide med få åpne spørsmål. Jeg er opptatt av å få tak i din subjektive opplevelse. Dette betyr at det finnes ingen ”riktige” eller ”gale” svar. Intervjuet vil bære preg av å være en ”utforskende samtale” og vil ta ca. 1 time. Det vil bli tatt opp på en diktafon og senere transkribert og analysert. Dette materialet vil bli slettet ved avslutningen av prosjektet – høsten 2008.

Min posisjon

Jeg har valgt å foreta undersøkelsen på egen arbeidsplass hvor jeg er leder. Heri ligger det både noen muligheter men også noen åpenbare begrensinger. Jeg har god kjennskap til feltet og til mine informanter, samt en reell mulighet og plikt til å initiere til fagutviklingen på avdelingen. Samtidig står jeg som leder selv i en maktposisjon. Det er nødvendig at du som

informant tenker nøye gjennom hva dette innebærer for deg før du samtykker i å delta. Det er viktig for undersøkelsen at du føler deg fri til å uttrykke dine opplevelser og meninger, og at du er trygg på at jeg ikke kvalifiserer dine bidrag.

Jeg vil respektere å fullt ut å respektere eventuelle betenknninger og ønske om ikke å bidra. Du har også full anledning til å trekke deg når som helst i undersøkelsen uten å måtte begrunne avgjørelsen. Det vil ikke ha noen konsekvenser for verken min forskning eller deg. Det materialet som da skulle foreligge vil bli slettet umiddelbart.

Har du noen spørsmål før du bestemmer deg for om du vil delta, kan du ta direkte kontakt med meg eller sende meg en e-post på: unninyg@online.no

Dersom du ønsker å delta, må du underskrive vedlagte samtykke skjema.

Vennlig hilsen

Unni Nygaard

MASTEROPPGAVE I FAMILIETERAPI OG SYSTEMISK PRAKSIS 2007/08

DIAKONHJEMMET HØGSKOLE

SAMTYKKE ERKLÆRING

Student: Unni Nygaard
Veileder: Ann Hedvig Vedeler

Jeg har lest vedlagte introduksjonsbrev om masterprosjektet og samtykker med dette til å delta som informant.

Det kan brukes anonymiserte sitater fra intervjuet i master oppgaven.

Jeg kan når som helst trekke tilbake samtykke uten nærmere begrunnelse. Materiale som eventuelt foreligger må slettes umiddelbart.

Dato,.....

Signatur,.....

INTERVJUGUIDE

1. Hvilken utdanning har du og hvor lenge har du arbeidet ved avdelingen?
2. Kan du starte med å fortelle om din funksjon på avdelingen?
3. Hva betyr forholdet til den profesjonelle for klienten slik du opplever/erfarer det?
4. Hva legger du i det å ”skape en relasjon” til klienten?
5. Kan du gi eksempler på tilfeller hvor du synes du fikk en god relasjon til en familie?
6. Hva er ditt forhold til makt/kontroll?
7. Hva tenker du makt og kontroll er i vår kontekst?
8. Hvordan opplever du det kommer til uttrykk?
9. Hvordan virker det inn på din funksjon?
10. Hvordan virker det inn på ditt forhold til klienten?
11. Hvordan vil du beskrive din profesjonelle selvforståelse?
12. Har det skjedd en endring/utvikling av din profesjonelle selvforståelse etter at du begynte å arbeide på avdelingen – på hvilken måte?